

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ

KOMBINOVANÉ STUDIUM

2013 - 2015

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Zdeňka Kalin

Vzdělávání seniorů ve společnosti

Praha 2015

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Martina Karkošová, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER

COMBINED (PART TIME) STUDIES

2013 - 2015

DIPLOMA THESIS

Zdeňka Kalin

Education of seniors in Society

Prague 2015

Diploma Thesis Work Supervisor:

Mgr. Martina Karkošová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 25.5.2015

Zdeňka Kalin.....

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá vzdělávacími potřebami seniorů v České republice. Součástí práce je popsat a objasnit teoretická východiska vzdělávání seniorů. Dále je zde vysvětlena forma vzdělávání, a jaké obory vzdělávání senioři preferují, co je jejich motivací ke vzdělávání a důvody, které jim brání se dále vzdělávat. Hlavní část práce se věnuje realizaci průzkumu a interpretaci výsledků. Na závěr je v práci uvedeno několik návrhu a doporučení ke stávajícímu vzdělávacímu systému seniorů.

Klíčová slova

pedagogika, stáří, stárnutí, znaky stárnutí, vzdělávání seniorů, akademie třetího věku

Annotation

This paper concentrates on educational needs of seniors in Czech Republic. Part of the work includes description and explanation of theoretical opportunities of educating seniors. There is also explained forms of education, which subjects find seniors interesting, what is their motivation to continue learning, what are their reasons stopping them from learning. The main part of the paper concentrates on research and results interpretation. At the end is enclosed couple of suggestions and recommendations to current educational system of seniors.

Keywords

pedagogy, retirement, getting old, signs of getting old, education of seniors, academy of third age

“Proto spěchejme milovat lidi, protože rychle odcházejí. Až budeme na konci, nebudeme trpět tím, co jsme špatně udělali, ale tím, že jsme mohli milovat, ale nemilovali jsme, že jsme mohli pomoci, ale nepomohli, že jsme mohli zavolat, že jsme mohli usmát, ale neusmáli, že jsme mohli podržet ruku, ale nepodrželi.” (Jan Twardowski)

Tímto bych ráda poděkovala paní profesorce Mgr. Martině Karkošové, Ph.D. za její pomoc, trpělivost, odbornou znalost daného tématu a profesionalitu, se kterou mě provázela při této práci.

ÚVOD	9
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA STÁRNUTÍ A STÁŘÍ.....	11
1.1 Definování pojmů stáří a stárnutí	11
1.2 Stárnutí z různých hledisek.....	14
1.3 Fyziologie stáří	18
1.4 Patologie stáří	22
2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	27
2.1 ATRIBUTY postmoderní společnosti.....	27
2.2 vzdělávání dospělých.....	29
2.3 Praxeologie gerontopedagogiky	31
2.4 Vzdělávání stáří	32
3 CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A UČENÍ	33
3.1 Demografické stárnutí obyvatelstva	33
3.2 Vymezení celoživotního vzdělávání.....	36
3.3 Vzdělávání seniorů	39
3.4 Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí.....	46
4 VÝZNAM VZDĚLÁVÁNÍ SENIORU	48
4.1 Příprava seniorů na stáří	48
4.2 Význam vzdělávání seniorů.....	49
4.3 Kvalita života.....	51
4.4 Význam vzdělávání seniorů v rámci společenských změn	53

5 PRAKTICKÁ ČÁST	58
5.1 Cíl výzkumu	58
5.2 Popis zkoumaného souboru	59
5.3 Metoda zkoumání	59
5.4 Získaná data a jejich interpretace	60
5.5 DISKUZE	71
5.6 Návrhy a doporučení	73
ZÁVĚR	74
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	76

ÚVOD

V této práci vycházím z mého dlouholetého zájmu o seniory. Prodloužením aktivního období života vyžaduje další nabídku smysluplných aktivit.

Cílem práce je charakterizovat vzdělávací potřeby seniorů žijících na vesnici a ve městě v České republice. Dále zjistit, jakou formu vzdělávání a jaké obory vzdělávání senioři preferují, co je jejich motivací ke vzdělávání a důvody, které jim brání se dále vzdělávat. V neposlední řadě také rozdíl mezi možnostmi vzdělávání seniorů žijících na vesnicích a ve městech.

V první kapitole *Teoretická východiska stárnutí a stáří* se zabývám základním pojmovým vymezením fyziologie stáří, patologie stáří, definování stáří z různých úhlů pohledu a popisem stáří v pojetí sociálního vymezení.

V druhé kapitole *Teoretická východiska vzdělávání seniorů* se zabývám situací člověka na počátku 21. století v postmoderní době a chci poukázat na to, jak andragogika při vzdělávání dospělých respektuje zvláštnosti dospělého věku. Stranou zájmu pochopitelně nemohlo zůstat ani teoretické uchopení gerontagogiky – relativně moderní vědní disciplíny zabývající se edukací „ve stáří a ke stáří“.

Ve třetí teoretické části *Celoživotní vzdělávání a učení* se zaměřuji na důležitost celoživotního vzdělávání a na formy vzdělávání v naší republice. Chci přispět k rozšiřování povědomí o významu vzdělávání ve stáří a o možnostech a mezích jeho praktické realizace podle usnesení vlády Parlamentu České republiky ze dne 13.2.2013, které má podporovat pozitivní stárnutí a vzdělávání seniorů.

Ve čtvrté teoretické části *vzdělávání seniorů* chci poukázat na stále větší počet seniorů rychlý pokrok techniky i sociálních změn ve společnosti a postavení seniorů v této společnosti, důležitost vzdělávání seniorům a moderní době.

V páté praktické části je proveden a interpretován kvantitativní výzkum realizovaný za pomoci dotazníkového šetření, kde porovnávám možnosti vzdělávání seniorů ve městě a na venkově. Dotazníkové šetření proběhlo v letech 2014 a 2015. Cílem průzkumu je zjistit, jakou formu vzdělávání senioři volí a jaké obory vzdělávání senioři preferují, co je jejich motivací ke vzdělávání a důvody, které jim brání se dále vzdělávat.

Ve výsledné části porovnávám rozdíl mezi možnostmi vzdělávání seniorů žijících na vesnici a ve městech. Výzkum je realizován na 50 respondentech. V závěrečné části magisterské práce se zaměřuji na vyhodnocení přínosů zlepšení nabídky a dostupnosti vzdělávání seniorův obci pro lepší motivaci návštěvnosti vzdělávání seniorů v obci. Závěr tvoří doporučení a rady pro praxi vyvozené ze získaných dat a diskuze nad výsledky.

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA STÁRNUTÍ A STÁŘÍ

1.1 DEFINOVÁNÍ POJMŮ STÁŘÍ A STÁRNUTÍ

Stáří je multidimenzionální fenomén. Přírodovědné a antropocentrické paradigma 19. a 20. století se s tímto fenoménem nevyrovnalo. Dramatický demografický vývoj vrcholící v hospodářsky vyspělých státech na přelomu 20. a 21. století relativním i absolutním stárnutím populací učinil ze stáří dlouhou realitu, která významně ovlivňuje kvalitu a vyznění života každého jedince i rozvoj společnosti. Stáří se svou problematikou překročilo rámec osobní a rodinné události a stalo se závažnou společenskou výzvou. Takzvané nové paradigma věd, prosazující se v kontextu civilizační krize na konci 20. století, vytvářelo lepší předpoklady pro pochopení stáří, role a potřeb starých lidí. Je to dáno cílevědomým důrazem na komplexnost, celistvost, vzájemnou propojenost, interdisciplinárnost, individualizaci, etiku i na hledání smyslu života. Tyto skutečnosti vyžadují zformulování nových přístupů, nových struktur i nového vzdělávání pro oblast stáří, jejichž nedílnou součástí je důsledné týmové pojetí. To vyžaduje alespoň základní multidisciplinární orientaci jako východisko k efektivní týmové komunikaci a k vytváření ucelených komplexních programů, které musí respektovat jak celostní pojetí jedince, tak heterogenitu populace.

Stáří není choroba, i když je zvýšeným výskytem chorob provázeno, a ztráta soběstačnosti není nezbytným, zákonitým důsledkem stárnutí. Zdravotní a funkční stav seniorů se historicky a generačně zlepšuje a je účelné a smysluplné aktivně usilovat nejen o zabezpečení nemocných a závislých starých osob, ale především o další zlepšování zdravotního a funkčního stavu ve stáří a o prevenci závislosti. V duchu výzev světových organizací a jejich programů je reálné usilovat o to, aby byl přidáván život létům, nikoliv léta životu. Prodloužení aktivního období života vyžaduje další nabídku smysluplných aktivit.

Společenský přístup ke stáří má dva aspekty:

- potřeby a zájmy stále zvyšujícího se počtu seniorů, otázky smysluplnosti, kvality a zabezpečení jejich života.
- sociálně ekonomické důsledky stárnutí populace včetně ovlivnění hospodářského rozvoje a sociálního smíru.

Společenská opatření vůči seniorské populaci by měla být komplexní, koordinovaná, individualizovaná, cílená a vycházející z potřeb a přání seniorů, resp. dílčích cílových skupin a zpět na tyto konkrétní subjekty účelně orientovaná za jejich aktivní spoluúčasti a cílevědomé ochrany jejich práv. Zdravotně sociální problematika je pouze částí těchto komplexních opatření.

K mezinárodním prioritám patří především:

- důsledná integrace seniorů do společnosti, prevence segregace
- mezigenerační tolerance s vyloučením ageismu, věkové diskriminace
- důraz na kvalitu života ve stáří
- maximální účelnost všech forem péče služeb a čerpání nákladů, včetně restrukturalizace a geriatrické modifikace služeb historicky vzniklých v mladé společnosti
- pomoc rozvojovým zemím ve zvládnutí očekávaného rychlého přibývání seniorů, kteří dosud tvoří jen kolem 3% místní populace

Mezinárodní akční plán k problematice stárnutí, přijatý v roce 1982 Světovým shromážděním OSN o stárnutí, např. konstatuje a požaduje:

„K dosažení plynulého rozvoje je zapotřebí zachovávat odpovídající rovnováhu mezi sociálními, ekonomickými, ekologickými faktory a změnami v růstu rozložení a struktuře obyvatel. Aby byl zajištěn optimální rozvoj jednotlivých zemí, musí si vlády uvědomovat demografické tendence a změny ve struktuře svého obyvatelstva a přihlížet k nim. Delší život umožňuje člověku provést retrospektivní analýzu svého života, napravit některé své chyby, více se přiblížit pravdě a dosáhnout jiného porozumění smyslu a hodnotě svých činů. To je snad nejvýznamnější přínos seniorů lidskému společenství. Zvláště v současnosti, následkem změn nemajících

obdoby a dotýkajících se všech fází lidského života, by nám staří lidé mohli přehodnocením svého života pomoci dosáhnout naléhavě potřebné reorientace dějinného vývoje“ (Mühlpachr, 2009str .16 -18)

Spirituální, kulturní a sociálně ekonomický přínos stárnutí je pro společnost cenný a jako takový by měl být rozpoznán a dále chráněn. Náklady do problematiky stárnutí by měly být pokládány za trvalou investici. Důležitou podmínkou sociálně ekonomického rozvoje je věkově integrovaná společnost, ve které je eliminována věková diskriminace i nedobrovolná segregace.

Naopak je posilována solidarita a vzájemná podpora mezi generacemi. Stárnutí je celoživotní proces a jako takové by mělo být chápáno. Příprava celé populace na pozdější stádia života by měla být nedílnou součástí sociální politiky a měla by zahrnovat faktory tělesné, duševní, kulturní, náboženské, spirituální, ekonomické či zdravotní. Senioři by měli být aktivními účastníky tvorby a realizace politických opatření, včetně těch, která se jich zvláště dotýkají.

Rodina, v různosti svých forem a struktur, je základní jednotkou společnosti, spojnicí generací, a měla by být zachována, posilována a chráněna v souladu s tradicemi a zvyky každé země. Vlády a především místní orgány, nevládní organizace, dobrovolníci a dobrovolnické organizace včetně seniorských sdružení mohou mimořádně přispět k úspěšnosti podpory a péče, kterých se dostává starým lidem v rodinách a komunitě. Vlády by měly podporovat a povzbuzovat dobrovolné aktivity tohoto druhu. Vlády, nevládní organizace a všichni, kdo jsou v této problematice angažováni, mají zvláštní zodpovědnost za mimořádně zranitelné seniory, především za chudé, mezi nimiž jsou často ženy a obyvatelé venkovských oblastí. Člověk jako biologický druh je charakterizován dlouhým dětstvím a dlouhým stářím. To po celé dějiny umožňovalo starším lidem vzdělávat mládež a předávat jí své hodnoty. Tato role zajistila lidstvu přežívání a pokrok. Přítomnost starých lidí v rodinách, v sousedském okolí a ve všech formách společenského života je stále nenahraditelnou výukou humanity.

Nejen svým životem, ale dokonce i svou smrtí nás staří lidé učí. Zármutkem přicházejí ti, kdo žijí dále, k poznání, že mrtví se dále podílejí na lidském společenství - výsledky své práce, svými díly a zvyklostmi, které za sebou zanechali, vzpomínkami na jejich slova a činy. To nás může povzbuzovat k tomu, abychom hleděli na svou vlastní smrt s větší vyrovnaností a postupně si plně uvědomili odpovědnost k příštím generacím.

Otázky humanitního charakteru se vztahují ke konkrétním potřebám stárnoucího obyvatelstva. I když existuje množství problémů a potřeb, které jsou společné jak starším osobám, tak všem ostatním obyvatelům, v některých z nich se odráží zvláštní charakter a potřeby starších osob. To zvláště zahrnuje zdravotnictví a výživu, podmínky bydlení a životní prostředí, rodinu, sociální péči, zajištěný příjem a zaměstnanost a rovněž vzdělávání. Otázky rozvoje se týkají sociálně ekonomických důsledků stárnutí obyvatelstva, tedy zvyšování podílu seniorů na celkovém počtu obyvatel. Sem patří zejména vliv stárnutí populace na výrobu, spotřebu, akumulaci, investice, stejně jako na celkové sociálně ekonomické podmínky, zvláště pokud závislost na péči u seniorů s věkem narůstá. Hlavním problémem budoucího populačního vývoje České republiky a klíčem k řešení většiny ostatních populačních problémů bude zcela jednoznačně stárnutí obyvatelstva. Stárnutí je všeobecně považováno za neodvratný rys současného populačního vývoje, s jehož důsledky se dříve nebo později bude potýkat většina zemí, včetně rozvojových (Mühlpachr,2009str. 16 -18).

1.2 STÁRNUTÍ Z RŮZNÝCH HLEDISEK

Fyziologické stárnutí je normální součástí života člověka a je charakterizováno postupným úbytkem nejen fyzických, ale také psychických sil. Pokles psychických funkcí nemusí být tragický, protože i ve vysokém stáří je uchování přiměřené duševní aktivity možné. Některé psychické funkce se nemění, jiné mají sestupnou, a některé dokonce vzestupnou povahu. Ty sestupné jsou nemístně glorifikovány, a vytvářejí v obecném povědomí negativisticky laděný obraz starého člověka. Důsledky tohoto mylného a jednostranného pojetí jsou známé

jako fatálně akceptovaná degradace starého člověka. Není divu, že se takto utvářené postoje promítají výrazně a negativně do konkrétního chování vůči starým či starým nemocným lidem. Zdravotníci všech profesních kategorií se setkávají především s nemocnými lidmi, u nichž je psychická dysbalance často přítomna právě v důsledku nemoci, a s těmi, u nichž došlo k rozvoji psychických alternací či psychotických onemocnění. Tyto skutečnosti zpětně potencují negativistickou představu o psychice starých lidí obecně, vzdor tomu, že je modelována z oblasti tzv. nemocného stáří. Avšak mnoho starých lidí žije i do vysokého věku spokojeně a v psychické pohodě. Je pravda, že s tímto šťastným stářím se zdravotník potkává jen zřídka. Musíme tedy důsledně rozlišovat mezi psychickou zdravých a nemocných starých lidí, jakož i mezi tím, co si o psychice starých lidí myslíme a jaká ve skutečnosti je.

Mýty o stáří

V odborné literatuře byly formulovány tzv. mýty o stáří, které v běžném životě výrazným způsobem ovlivňují obecné pojetí stáří. Většina lidí je hluboce přesvědčena, že starému člověku výhradně nebo převážně stačí pouze ekonomicko - materiální, popřípadě sociální zajištění. Výrazem toho je intenzivně žijící mýtus falešných představ. V osvojené praxi to znamená, že výborné nebo alespoň přiměřené materiální zabezpečení považujeme nejen za předpoklad osobní spokojenosti starých lidí, ale nezřídka se domníváme, že tuto spokojenost, přímo zakládají. Mýtus má své hluboké historické kořeny. Mnoho starých lidí ještě v nedávné minulosti živořilo, umíralo hladem, ve špíně, osamění a v obecném nedostatku. Přání mít alespoň každý den něco teplého do žaludku, mít čistou postel a určitou, řekněme bazální ošetřovatelskou péči, bylo po staletí oprávněným a touženým snem.

Mýtus zjednodušené demografie

Je naopak „mladý“ a vyrostl až v tomto století v souvislosti se změnami ve výrobě, v životním způsobu a v moderním nazírání na hodnoty smysluplného lidského života. Dříve člověk pomalu a jistě, tak jak stárnul, přizpůsoboval praktické činnosti, tedy svou práci, svým aktuálním možnostem. Bylo to

proveditelné, protože člověk pracoval většinou doma a mohl si tedy tempo své práce řídit sám. Významné změny ve výrobním způsobu měly za následek, že došlo ke koncentraci výroby, k odtržení pracoviště od bydliště a také k tomu, že člověk moderní a rychlé doby musí podrobit své pracovní tempo strojům a obecně efektivní ekonomické produkci. Kdo nestačí, musí být penzionován. Pensionování jako společenský jev je „dílem“ až tohoto století. Člověk tak odchází do penze v době, kdy se sice jeho věk určitým negativním způsobem promítl do oblasti psychomotorického tempa, ale kdy je ještě plný nebo relativně plný nejen fyzických, ale i psychických sil. Přesto naši laickou veřejnost ovládá přesvědčení, že člověk se stává starým v den odchodu do důchodu. Pravda je však mnohem složitější. Kdy začíná stárnutí - nevíme, v určitém slova smyslu začíná vlastně od zrození. V každém případě je však jisté, že datum odchodu do důchodu bylo stanoveno na základě společenské dohody, která je mnohem výrazněji než samotným věkem penzionovaného člověka determinováno skutečné zestárnutí. Ostatně mezi lidmi jsou velké rozdíly, zřejmé i na první pohled, a to i v den odchodu do důchodu.

Stáří je přirozené a logické, stárnutí jako proces je však jev výrazně diskontinuitní a individualizovaný. Přesto však běžně pokládáme všechny občany, jimž vznikl nárok na starobní důchod, za staré lidi. Protože je nerozlišujeme a přijímáme všechny starobní důchodce jako stejné, a protože nás v tomto přesvědčení ještě utvrzuje jejich podobný vzhled (nachýlená postava, šedivé vlasy, vrásky v obličeji, méně pružná chůze), myslíme si, že také jejich potřeby jsou stejné, tedy homogenní. Odtud pramení mýtus homogenity: „*Co ti „stejní“, „šedivý“ a „shrbení“ lidé vlastně dělají?*“ Nevíme, a přejímáme tézi o zaslouženém odpočinku. To je do značné míry v pořádku. Lidé v penzi ještě nedávno budovali naši společnost a připravovali naši budoucnost. Zaslouží si tedy, abychom se o ně po materiální stránce postarali. Jenomže „zasloužený odpočinek“ je často interpretován jako „nicnedělání“.

Mýtus neužitého času znamená penzista, pokud není nadále v plném nebo alespoň částečném zaměstnaneckém poměru, podle většiny lidí vlastně nic nedělá, alespoň ne nic významného a užitečného. Kdo nechodí do práce, na toho se lze dívat tak trochu spatra, ať svou činnost vykonává kdekoli. A protože penzista „nicnedělá“, tak také „nic“ neznamená. Nemusíme s ním vážně počítat, nemusíme mu naslouchat, nemůže být ani naším protivníkem, ani pomocníkem. Z hlediska pracujících stojí na vedlejší koleji, a proto je možné ho přehlížet. Tyto postoje lze stručně shrnout pod následující pojem.

Mýtus ignorace

Staří lidé byli v minulosti, zejména v dobách ekonomicky problematických, „odháněny od společného talíře“. Analogicky vzniká v tomto století tendence odhánět staré lidi ze společnosti, z centra podstatného dění kamsi na okraj. Důvody již zpravidla nejsou primárně ekonomické, ale mentální. Starý člověk „nic“ nedělá, překáží, „musíme ho živit“, všude se plete a má nemístné nároky. Vyhraněnou formou mýtu ignorace je vznik ageismu, což je obdoba nechvalně proslulého rasismu. Staří lidé jsou vyháněni nejen od „společného talíře“, ale ze společnosti vůbec. Tento jev byl popsán v některých západních zemích již v 50. a 60. letech tohoto století. U nás jsou postoje mladých lidí společensky regulovány a pěstována úcta ke starším. Ale i u nás existují negativistické postoje některých mladých lidí vůči tzv. dříve narozeným.

Bylo by nezodpovědné tyto skryvané projevy zastírat. Podobných mýtů byla popsána celá řada. V nejrůznějších polohách a modifikacích žijí právě tak u nás jako ve světě a mají značný vliv na utváření pojetí a sebepojetí stáří. Celková představa, tedy tzv. obraz stáří není v současné době příliš optimistický, a proto jsou vytvářeny silné společenské tlaky s cílem změnit kvalitativně postoje ke svému budoucímu stáří i k dnešním stárnoucím a starým lidem. Také naše představy o psychice starého člověka jsou výrazně ovlivněny obecnou atmosférou image stáří.

S jistotou nadsázkou lze říci, že existuje také mýtus o duši, ve kterém sice dominují především negativně interpretované projevy stařecké psychiky, ale zapomíná se i na nepochybně existující klady (Jedlička a kolektiv autorů s. 11, 12)

1.3 FYZIOLOGIE STÁŘÍ

Proces stárnutí

Začíná od samotného početí. Po dosažení sexuální dospělosti již nastává pokles funkcí (atrofie). Stárnutí je proces zcela normální. Je to fatální nutnost a nikomu se nemůže vyhnout.

Stáří

Je výsledkem stárnutí – označení pozdních fází ontogeneze, důsledkem a projevem *geneticky* podmíněných involučních procesů modifikovaných dalšími faktory (choroby, způsob života, životní podmínky). Stáří je výsledkem působení i *vnějších faktorů* – strava, přiměřená aktivita, tělesná cvičení. O délce života člověka rozhodují v 65 % genetické faktory a z 35 % faktory vnější.

Stáří je výslednicí působení:

- genetických faktorů
- životního prostředí
- životního stylu

Stárnutí je tedy souborem celé řady pochodů, jejichž začátky se datují mnohem dříve, než postřehneme první zjevné známky stárnutí. Řadu pochodů a změn způsobujících stárnutí již známe, ale mnoho dalších nikoliv. Víme, že s nastupujícím věkem se snižuje výměna látková, spotřeba kyslíku, zpomaluje se syntéza bílkovin, dochází ke změnám ribonukleové a deoxyribonukleové kyseliny, k ukládání lipofuscinu.

Pro organismus starého člověka je charakteristický úbytek tkání a struktur. Dochází k involuci orgánově specifického parenchymu ve prospěch tukové a vazivové tkáně. Zmnožení mezenchymu, zvláště jeho extracelulární substance se zdá být charakteristickou stránkou stárnutí. Všeobecně lze konstatovat, že tyto změny postihují všechny orgány a tkáně charakteristickým způsobem, a že jsou velmi rozdílné. Jako příklad můžeme uvést změny na oku, různou produkci hormonů atd. Všechny funkce se s postupujícím věkem však nesnižují. Existují zjištění, že ve vyšším věku a ve stáří se některé funkce kvalitativně mění - zřejmě jako důsledek adaptačních mechanismů a jiné se dokonce zlepšují. Z tohoto pohledu je tedy stárnutí děj involuční, dezintegrovaný, ale také asynchronní, disociovaný. Uvedené morfologické změny vedou k funkčním poruchám. V první řadě je to snížení výkonnosti, hlavně porucha adaptace na zátěž. Starý člověk se snáze unaví a jeho uklidnění po námaze trvá déle. Je u něho snížena odolnost proti infekcím, úprava zdravotního stavu po prodělaném onemocnění nebo operaci je mnohem zdlouhavější.

Také reakce na léky je u starého člověka změněna. Všechny tyto morfologické a funkční změny určují vzhled a chování stárnoucího člověka. Podle těchto známek dovedeme při jistých zkušenostech odhadnout jeho stáří. Protože však existují, jak jsem již dříve uvedla, v procesu stárnutí značné individuální rozdíly, neodpovídá tento „funkční věk“ věku kalendářnímu. Z biologického hlediska bychom mohli sice určit funkční věk, avšak to je pro nedostatek kritérií ke zhodnocení funkcí orgánů, orgánových systémů a funkčního potenciálu člověka ve vyšším věku nemožné. Při posuzování stáří vycházíme tedy z matričních údajů a uznávané konvence expertů světové zdravotnické organizace, která se dohodla na následujícím věkovém členění:

1. 45 – 59 let: střední věk
2. 60 - 74 let: vyšší věk, rané stáří
3. 75 – 89 let: pokročilý věk
4. 90 – více: dlouhověkost

Rozdělení věku dle Americké geriatrické společnosti

1. 65 – 74 let: mladší stáří
2. 75 – 84 let: stáří
3. 85 – 94 let: velmi staří
4. 95 a více: dlouhověkost

Demografické údaje

- Kalendářní věk – dán datem narození
- Funkční věk – skutečný funkční potenciál – hodnoceny všechny psychosociální souvislosti / geriatrické testy
- Biologický věk – geneticky řízený program stárnutí + způsob života, prostředí, onemocnění
- Psychologický věk – subjektivní, jak se cítí, dán osobnostními rysy
- Sociální věk – všechny sociální stránky života jedince

Fyziologické změny vzhledu starého člověka

Kůže starého člověka se stává vráscitá, ztrácí elasticitu, je suchá. Příčinou je úbytek vody, podkožního tuku, změn pojiva, objevují se pigmentové skvrny, kožní kapiláry jsou fragilní, takže již sebemenší pohmoždění způsobí podlitinu.

Vlasy šedivějí, jejich řídnutí nebo vypadávání je jednou z nejčastějších a nejvýraznějších známek stárnutí. Je však nutno podotknout, že existují značné individuální rozdíly, což je zřejmě podmíněno dědičností. Proto se nezdívka setkáváme s bílými vlasy či s úplnou ztrátou vlasů i u zcela mladých lidí.

Svalstvo zmenšuje svůj objem, ztrácí pružnost a sílu a snižuje se schopnost rychlé reakce. Částečně zde spolupůsobí cévní a nervový systém. Tyto změny jsou způsobeny úbytkem kontraktálních svalových vláken, neschopností regenerace a nahrazení vazivem. Tento proces se zvyrazňuje tendencí k nečinnosti u starých lidí. Pravidelné přiměřené cvičení pomáhá udržovat tonus svalstva.

Kosti a klouby podléhají u starých lidí významným změnám. Ubývá kostních trámčů, kostní buňky zpomalují svou činnost. Kost se stává řidší, křehčí a snadno zranitelná. Meziobratlové ploténky a kloubní chrupavky se snižují, stárnou vlákna kolagenu a kloubní vazy ztrácejí svou délku a pružnost.

Výška se v důsledku změn na lokomočním aparátu, zmenšením svalové hmoty sníženého napětí svalů zmenšuje.

Hmotnost v důsledku snížení svalové hmoty a úbytku podkožního tuku fyziologicky ubývá. Neplatí to samozřejmě u těch jedinců, kteří si zachovali velkou chuť k jídlu a značně omezili pohyb. Tam samozřejmě nacházíme spíš obezitu.

Nervový systém je všeobecně známo, že se stárnutím dochází k úbytku mozkových buněk, ztrátě pružnosti mozkových cév a ke snížení celkové váhy mozku. To vede k postupnému poklesu kapacity paměti především bezprostřední, krátkodobé, v poklesu rychlosti vedení a také k prodloužení doby reakce.

Smyslové orgány

- **Hmat** - pocit pohmatu, doteku se začíná oslabovat již po padesátém roce života, přitom na nohou se snižuje citlivost dříve než na rukou. Stejně tak se práh citění pro bolest zvyšuje, takže bolest je pociťována později, méně a ve změněné formě a vzrůstá pravděpodobnost, že bolesti jako důležitému signálu onemocnění není včas věnována patřičná pozornost. Důsledkem může být pozdní diagnóza nemoci a tím pozdní léčení.
- **Zrak** - presbyopie čili starozrakost je pravděpodobně nejvíce rozšířený příznak stárnutí, objevující se již kolem 50 let. Často je spojený s kataraktou. Jako projev stárnutí nalézáme současně snížení adaptace na tmou a ostrost vidění v noci. Na rohovce někdy vzniká u starých lidí na zevním okraji bělavý kruh způsobený ukládáním tukových látek. U starého člověka tyto nálezy často významně negativně ovlivňují pocit jistoty a suverenity, zvyšují závislost stárnoucího člověka a někdy vedou k úplné nesoběstačnosti.

- **Sluch** - poruchy sluchu jsou též u starých lidí velmi časté a značně omezují možnost komunikace. Zpočátku trpí zejména příjem tonů o vyšší frekvenci, s postupujícím zhoršováním přistupuje i porucha slyšení tonů o střední a hluboké frekvenci. Poruchy sluchu tak tvoří další faktor přispívající k izolaci starých lidí.
- **Chuť** - je někdy zvýrazněná, což je důsledkem úbytku chuťových pohárků. Udává se, že jejich počet se od 30 do 75 let redukuje o celou třetinu. U starých osob žijících osamoceně se někdy setkáváme až s bizarním jídelním lístkem. Změny v chuti starých lidí mohou být značnou překážkou při uplatňování eventuálních dietních opatření.
- **Čich** - úbytek vláken čichového nervu modifikuje s postupujícím věkem čich kvantitativně i kvalitativně.

Poruchy rovnováhy - závratně jsou pravděpodobně odpovědny za většinu nešťastných příhod, které se vyskytují ve vyšším věku. Jejich původ spočívá ponejvíce v degenerativních procesech vnitřního ucha, v poruchách prokrvení mozku atd. (Jedlička a kolektiv autorů str.7)

1.4 PATOLOGIE STÁŘÍ

Se zvyšujícím se věkem na nás více doléhají nejrůznější neduhy. Zatímco v mládí nás postihovaly převážně akutní a krátkodobá onemocnění, trpí většina seniorů dlouhodobými, či dokonce trvalými onemocněními. V České republice je nemocnost seniorů velmi vysoká. Podle odborníků více než 90 % osob starších 70 let trpí jednou či více chronickými nemocemi.

Srdečně-cévních choroby

Tato onemocnění jsou i nejčastější příčinou úmrtí ve vyšším věku. Mezi nejfrekventovanější nemoci, které mohou srdce a cévní systém ve stáří postihnout, patří:

- vysoký krevní tlak,
- infarkt myokardu,

- angina pectoris,
- cévní mozková příhoda
- a postižení žil a tepen dolních končetin.

Riziko těchto onemocnění s věkem stoupá. Důvodem je, že se ve vyšším věku uplatňují hlavní rizikové faktory cévní sklerózy, jako je zvýšený cholesterol, obezita, nízká fyzická aktivita či cukrovka

Nejčastější nemoci dýchacího systému

- **Obstrukční choroba bronchopulmonálním** vede k dušnosti, obvykle s vykašláváním hlenu, modrofialovým zbarvením pokožky a sliznic a s otoky zvláště dolních končetin. Příčinou je nejčastěji chronický zánět průdušek, obvykle jako důsledek kouření. Prevencí je omezení kouření, zlepšení životního prostředí a omezení hrozících opakovaných zánětů dýchacích cest.
- **Zápal plic** - infekční onemocnění plic vyvolané řadou choroboplodných zárodků bakteriemi bronchopneumonie, pneumonie, tuberkulóza, viry.

Nejčastější nemoci pohybového ústrojí ve stáří

- **Osteoartróza** degenerativní postižení kloubní chrupavky a přilehlé kosti, které je odlišné od procesu stárnutí chrupavky. Příčinou bývá vrozená dispozice, ale především přetěžování a drobná poranění kloubů. Závažná jsou zvláště postižení kloubů na dolních končetinách - kyčlích i drobných kloubů nohou. Prevencí je nepřetěžování kloubů, korekce ortopedických abnormalit, optimalizace obuvi.
 - **Osteoporóza** vystupňovaná atrofie kosti s úbytkem její hutnosti a zvýšením rizika zlomenin. Vede k typické změně postavy, bolesti v zádech, kompresím obratlů a obávanému zvýšenému výskytu zlomenin při pádech. Častá je především u žen v klimakteriu. Prevencí je dosažení optimální hutnosti kosti v dětství a dospívání. Rizikem je deficitní strava, podvýživa nejen z nedostatku, ale i v rámci účelových diet – balet, gymnastika a další, dále kouření, nadměrná konzumace kávy či drastické dlouhodobé redukční diety ve středním věku. Účinnou prevencí je u indikovaných, rizikových žen dlouhodobá substituce estrogenů po klimakteriu, ve vlastním stáří pak dostatečný příjem vápníku a vitamínu D a především dostatek tělesného pohybu.

- **Revmatická artritida** je zánětlivé autoimunitní onemocnění, které se projevuje především zánětem a bolestivostí kloubů a jejich postupným poškozením, postihuje však i ostatní orgány. Závažnost spočívá v tom, že snižuje kvalitu života nemocných.

Nejčastější neurologická onemocnění ve stáří

- **Cévní mozkové příhody** zkr. CMP – postižení určitého okrsku mozkové tkáně na podkladu poruchy cév srov. cerebrovaskulární nemoci, tj. jejich neprůchodnosti s následnou ischemií mozkový infarkt nebo poruchy celistvosti cévní stěny s následným krvácením do mozkové tkáně mozkové krvácení. Projevy jsou od dočasných poruch hybnosti a řeči až po bezvědomí, ochrnutí a smrt.
- **Parkinsonova nemoc** je neuro-degenerativní onemocnění centrální nervové soustavy, které přímo souvisí s úbytkem nervových buněk v části mozku nazvané Substantia nigra (černá substance). Tyto buňky za normálního stavu produkují dopamin, což je neurotransmitter (přenašeč), který zajišťuje přenos signálů mezi nervovými buňkami (neurony). Nedostatek dopaminu způsobuje, že pacient postupně není schopen ovládat nebo kontrolovat svůj pohyb.
- **Alzheimerova nemoc** je spolu s multiinfarktovou demencí cévního, aterosklerotického původu nejčastější příčinou demence ve stáří. Její podstatou je vystupňovaná, často předčasná atrofie mozku se zánikem mozkových buněk. Účinná prevence této obávané choroby ani její léčba nejsou dosud dostatečně propracovány. (Mühlpachr, 2009str. 35)

Smyslové orgány a stáří

- **Glaukom** (lidově zelený zákal) je označení pro určitý typ poškození zraku, jehož podstatou je poškození očního nervu. Předpokládá se, že obvyklým způsobem vzniku poškození je vysoký nitrooční tlak, ale nemusí to být jediná příčina, protože se vyskytly případy tohoto onemocnění u lidí, u nichž nebyl vysoký nitrooční tlak prokázán.

Primárních příčin zvýšení nitroočního tlaku a vzniku glaukomu může být nepřeberně mnoho, od infekce přes poruchu regulace tvorby nitrooční tekutiny až po ucpání odtokových kanálků pro tuto tekutinu.

- **Šedý zákal (katarakta)** je nemoc oka, kdy se čočka zakalí a pacient vidí, jako by se díval přes špinavé sklo nebo pomalu zamrzající okno. Šedý zákal je nejčastěji způsoben stárnutím, tzv. senilní katarakta. Tento typ tvoří naprostou většinu operovaných šedých zákalů. Dědičnost může ovlivnit, jestli šedý zákal vznikne dříve nebo později.

Tempo stárnutí sluchu je značně rozdílné u různých jedinců a v různých rodinách, a je stupňováno především působením nadměrného hluku z našeho životního i pracovního prostředí. Lidé, kteří pracovali po léta v hlučném prostředí, mají sluch poškozen často již v produktivním věku, a porucha sluchu se pak ve stáří projeví samozřejmě více. Sluchová ostrost klesá obvykle po 55. roce života.

- **Nedoslýchavost** bývá oboustranná, souměrná. Srozumitelnost řeči bývá postižena daleko více než slyšitelnost čistých tónů. Starý člověk tedy lidskou řeč slyší, ale špatně jí rozumí („slyším, ale nerozumím“), nadměrné zvuky vnímá s úlekem až bolestí – odborně se to vysvětluje jako projev tzv. vyrovnání nad prahové hlasitosti. Pro stařeckou nedoslýchavost je naprosto typické špatné rozumění řeči, zvláště za ztížených podmínek, tj. jednak při okolním hluku, a jednak při hovoru více lidí najednou. Špatné rozumění řeči – na rozdíl od lepší slyšitelnosti čistých tónů – souvisí také s degenerativními změnami v centrálním nervovém systému. Znamky stárnutí sluchu pozorujeme nejdříve v oslabeném vnímání vysokých tónů. Starý člověk tedy hůře rozumí ženskému (vyššímu) hlasu než mužskému (hlubšímu). Kromě poruchy sluchu se ve stáří často objevují i ušní šelesty
- **Ušní šelesty (odborně tinnitus)** se vyskytují v 50 – 60 %, hlavně při vysokém krevním tlaku, aterosklerose, emboliích, cukrovce, anemiích, u změn krční páteře, u poruch skusu atd. Jde o subjektivní sluchové vjemy, pro něž neexistuje zvukový zdroj v zevním prostředí. Bývají cévního původu, léčba je většinou málo účinná.

- **Ve stáří se často objevují i závratě.** Bývají způsobeny nejčastěji poruchou prokrvení v oblasti šíje a hlavy, a degenerativními změnami s poruchou dynamiky krční páteře. Závrať se projevuje subjektivním pocitem poruchy rovnováhy, někdy provázeném i nucením na zvracení, úzkostí a změnou frekvence tepu. Nejzávažnějším důsledkem závratě je riziko pádu.

Endokrinní soustava

U stárnoucích mužů i žen je nejen častější výskyt řady endokrinních onemocnění, zvyšuje se např. incidence hypotyreózy nebo hyperparatyreózy, nebo onemocnění, ve kterých hormony hrají významnou roli

- a) onemocnění prostaty u mužů,
- b) prsů u žen,
- c) hypertenze,
- d) deprese
- e) diabetes mellitus

Diabetes mellitus je komplexní metabolická porucha, při níž organismus není schopen zpracovávat glukózu jako za fyziologických podmínek v důsledku absolutního nebo relativního nedostatku inzulínu.

- f) poruchy spánku

2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

2.1 ATRIBUTY POSTMODERNÍ SPOLEČNOSTI

Situace člověka na počátku 21 století je označována jako postmoderní. Pojem postmodernismus označuje teoreticky více či méně propracované názory na současný stav procesu modernizace, zejména na důsledky tohoto procesu. Proces modernizace ve svých důsledcích nepřináší jen pokrok, pozitiva, ale též hrozby, rizika a proměny člověka, které nejsou jen humanizující, obohacující hodnotu lidství, ba právě naopak. Jako paradigma postmodernismus vyhláší pluralitu postojů, názorů, přístupů, zvažování, pluralitu racionálního zpracování společenské reality v jejím vývoji a proměnách.

Postmoderní myslitelé vymezují postmoderní společnost jako společnost, která je:

- Permisivní - společnost, která dovoluje více, než dovovaly tradiční společnosti (problém drog, homosexuality, detabuizace sexu, různé formy párového soužití, různost vzdělávacích institucí).
- Luidická - společnost, která si ráda hraje, a která práci nepovažuje za základní hodnotu života. Pracovní činnost a výkon profese nejsou vnímány jako významná oblast seberealizace a prvky hravosti jsou přenášeny i do oblasti práce, mladí lidé setrvávají v práci, dokud je baví. Pokud se vyskytnou potíže, práce ztrácí zábavnost, hravost a je důvod ji opustit a najít si novou práci (netrápit se potížemi, neboť život se musí žít a užívat).
- Sekularizovaná - společnost, kdy většina aktivity je nenáboženského charakteru (sekty, různá nová náboženská hnutí apod.), duchovní hodnotová složka individuálního života je sycena z různých pramenů, vztahuje se na život jedince, a není už tak silný dosah na vťah člověka k lidskému společenství, na vnímání lidské společnosti jako celku, jehož je součástí.
- Post-moralistní - morálka se přežila a morální hodnoty jsou spíše vnímány jako luxus.
- Post-heroická - nevychoávají hrdinové, ale transformování hrdinové (mutanti, virtuální idoly apod.)

- Albistická - společnost, ve které není pro nikoho žádným problémem zdůvodnit a ospravedlnit cokoliv.
- Post-edukační - výchova se přežila neboť k čemu vychovávat, když život nás nejlépe naučí
- Společnost globalizace - dnes je trvání existence každé společnosti závislé na schopnosti a míře zapojení celosvětového společenství do řešení globálních problémů.

Zůstává otázkou, zda máme adekvátní prostředky, kterými lze dosáhnout usměrnění globalizačních procesů ve směru pozitiv. Problémem postmodernismu je právě zvládnutí plurality, heterogenity a jinakosti životních způsobů, hodnot, zkušeností, specializací vědních oborů a celospolečenských vývojových trendů tak, aby to přispívalo k důstojnému životu člověka v lidské společnosti. Je to otevřená živá a celoživotní diskuse o možnostech, limitech jedince, o existence lidského světa a přístupu k němu prostřednictvím porozumění a v něm nalézání místa pro seberealizaci, včetně různých rizik a potřeby se s nimi vyrovnávat. Odborníci v oblasti společenskovední, obzvláště ti, kteří mají v profesním působení na starost výchovu mladé generace, si uvědomují zvyšující se náročnost výchovných úkolů, naléhavost výchovy v konfrontaci s výchovnými problémy žáků, studentů. Klientů, chovanců, dospívající generace.

Před člověkem se otevírá široké spektrum modalit chování, životních způsobů a jejich výběr bude ovlivňován kvalitou, bohatstvím socializačního procesu, ve kterém výchova sehrává významnou roli. Z tohoto hlediska nelze rezignovat na výchovu a její poslání, spíše naopak. Je třeba v širokém sociálním kontextu celosvětových společenských procesů nově tematizovat horizonty cílů výchovy, vzdělávání, prostředky k jejich dosahování, aplikovat individualizované přístupy, inovovat připravenost pedagogů a pomoci dorůstající generaci řešit sociální problémy (pedagogickým působením je uschopňovat k řešení životních problémů).

Koncept postmoderny a jeho důsledky pro výchovu mladé generace se promítají i do pojetí výchovných institucí, do pojetí výchovy v rodině, ale též nachází svůj odraz v politice státu vzhledem k mladé generaci. Společenské změny, které koncem minulého století nastaly, jsou součástí celosvětového kontextu vývojových změn ekonomických, politických, sociálních a také kulturních. Jejich dosah a význam musí být nahlížen ve směru do budoucnosti a v těchto širších souvislostech. Atributy postmoderní společnosti a fenomén globalizace hrají významnou roli, masová komunikace a masová kultura ovlivňují společnost jako celek, jedinec se vytrácí, dominuje úspěch, síla, schopnosti a hlavně mládí.

Vzniká legitimní sociální představa, že člověk ve druhé půlce svého ontogenetického vývoje je ztracen, je nepotřený a snad i na obtíž. Kdo neovládá počítač a cizí jazyky, kdo nesurfuje na internetu, nevlastní automobil a mobil, kdo necestuje, jakoby nebyl. Pokrok nezastavíme, hodnotové a normativní limity současné společnosti se dají pozitivně ovlivnit jen velmi obtížně a problémy seniorské populace se v této hektické době s prvky anomie poněkud vytrácejí. Všichni jednou zestárneme a pak se s problémem setkáme. Zkušenost je sdělitelná, nikoliv předatelná a naše dnešní mladší generace musí teprve do toho stadia dospět. (Mühlpachr, 2009)

2.2 VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH

Je aplikovaná věda o výchově a vzdělávání dospělých lidí, která respektuje zvláštnosti s tím spojené. Zabývá se zejména socializací, personalizací, akulturací a enkulturací. Termín je vytvořen podle vzoru „pedagogika“ obdobným pojmovým rozšířením pojmu anér, andr-os (muž) na dospělý člověk + agogé (vedení, výchova z agó; agein = vésti, řídit). Ještě předtím, než andragogika získala svůj název, se předpokládalo, že metody a techniky učení dětí by se mohly aplikovat při vzdělávání dospělých. Pojem andragogika se tedy vytvořil proto, že pedagogika ze svého řeckého významu znamená vzdělávání a výchova dětí, a tak bylo potřeba vzdělávání dospělých odlišit od vzdělávání dětí, a tím tedy vznikla aplikovaná vědní disciplína andragogika. Jako první termín andragogika použil německý učitel Alexandr Kapp v roce 1833, který ve svém díle Andragogika neboli vzdělávání v

dospělém věku, uvažoval o Platónových a Aristotelových vzdělávacích teoriích. Termín se však nepoužíval a až v roce 1924 jej obnovil Rosenstock-Huussy, který odlišuje andragogiku od pedagogiky a demagogicky a rozumí jí všechny školské formy vzdělávání dospělých, nechápe však andragogiku jako vědní disciplínu, ale spíše jako metodu.

Andragogika osciluje mezi interdisciplinarností a transdisciplinarností, jelikož je aplikovanou vědou – její poznatky slouží praktickým opatřením v oblasti společenských vztahů, které jsou rozvíjeny na základě formulovaných společenských potřeb. Je také vědou induktivní, která svůj předmět vytváří na základě identifikovaných problémů, které se ve společnosti objevují. Do značné míry je i vědou normativní, což je dáno vlivy sociotechnických přístupů, které formulují cíle a metody a techniky jejich dosažení, čímž se z cílů stávají normy. Nakonec je andragogika problémově a systematicky orientována, což jí umožňuje vidět jeden problém z mnoha různých úhlů pohledu. Andragogika je aplikovaná věda, nicméně tak, jako každá jiná věda, má svůj teoretický základ.

Teoretické disciplíny

- Historie andragogického myšlení, výchovy a vzdělání dospělých
- Teorie vzdělávání dospělých (androdidaktika)
- Teorie výchovy dospělých
- Komparativní andragogika

Praktické disciplíny

- Profesní andragogika
- Sociální andragogika
- Kulturně-vzdělávací andragogika

Prostřednictvím systému celoživotního vzdělávání poskytovat možnosti vzdělávat se po celou dobu života člověka, v souladu s jeho potřebami a zájmy. Vzdělávání dospělých musí navazovat na jejich počáteční vzdělávání, a dále rozvíjet znalosti, dovednosti, hodnotové postoje, zájmy, osobní a sociální

kvality, potřebné pro plnohodnotnou práci i mimopracovní život. Vytvářet prostředí a programy umožňující stárnoucím osobám a seniorům vyrovnat se s novými poznatky a informačními technologiemi, které mohou vést k udržení a rozvíjení jejich schopností, přispět ke zvládnutí nároků moderní společnosti a naplnit jejich zájmy a potřeby. Rozvíjet oblast vzdělávání všech věkových kategorií v přípravě na stárnutí a stáří se zaměřením na utváření dobrých vztahů, seznamování se s potřebami a problémy seniorů, podporovat vytváření postojů úcty a porozumění. (Mühlpachr, 2009 str. 144)

Andragogika je jediné odborné periodikum svého druhu v ČR. Vychází již od roku 1996. Academia economica s.r.o. jej vydává ve spolupráci s Asociací institucí vzdělávání dospělých ČR, o.s. Časopis přináší odborné příspěvky z teorie i praxe rozvoje a vzdělávání dospělých, představuje moderní formy a metody vzdělávání, systémy vzdělávání ve firmách, sleduje dění a nové trendy v oboru, informuje o nových publikacích aj. zajímavých zdrojích. Na jeho obsahu se autorsky podílejí kromě představitelů Aivd ČR i vysokoškolští pedagogové, zejména z pražské a olomoucké katedry andragogiky, pracovníci národního vzdělávacího fondu i vzdělavatelé z praxe.

Vychází jako čtvrtletník s nákladem 1.500 ks výtisků, z nichž cca 500 je určeno předplatitelům a 500 je distribuováno na odborných konferencích, seminářích, festivalech či salonech vzdělávání dospělých apod. Cílovou skupinou jsou především manažeři a pracovníci personálních a vzdělávacích oddělení firem, vzdělávací instituce, ministerstva, úřady, ale také akademická půda, vč. studentů příbuzných oborů – budoucích odborníků v oblasti vzdělávání, poradenství a personální práce. (Mühlpachr, 2009 str. 8)

2.3 PRAXEOLOGIE GERONTOPELAGOGIKY

Gerontopedagogika jako disciplína může nabývat různých podob. Mezi základní lze řadit i přípravu profesionálů pro realizaci výchovně vzdělávacích aktivit se seniory. Tedy patří sem zejména výchova metodiků pro problematiku volného

času seniorů, jejich seberealizaci, pro činnost seniorských center, klubů aktivního stáří či akademii třetího věku.

Další oblast metodiků se zabývá aktivací a aktivizací geriatrických pacientů a klientů v dlouhodobé ústavní péči, včetně tréninků paměti. Dále zde patří výchova terapeutů pro práci se zvláště handicapovanými geriatrickými pacienty, především s demencí či kombinovaným postižením – zvláště zraku a sluchu. Jedná se o větev andragogiky, zabývající se nikoliv profesním vzděláváním, nýbrž osobnostním rozvojem seniorů, dotažením konceptu celoživotního vzdělávání ve formalizované podobě i do pozdních fází ontogeneze, kultivací komunikace, pozitivního myšlení, adaptace na stáří.

V tomto smyslu je gerontopedagogika na počátku svého vývoje. Je třeba rozvinout metodiku vzdělávání, výběr témat, hodnocení efektivnosti výstupů. Zájem seniorů, jak svědčí i naplněné běhy univerzit třetího věku, je velký. Je však třeba dosáhnout stavu, kdy seniorské programy budou charakterizovány metodikou vzdělávání, nikoliv věkem posluchačů. Zvláštní výzvy staví před gerontopedagogika šířící se kultura komunikativního vzdělávání a učení, která chápe člověka jako bytost tvořenou komunikací a dialogem, žijícího nejen v pospolitosti osobního života, ale také v komunitě lidí dobré vůle. Mají-li se komunikativní kultura společnost rozvíjet, nemůže se tak dít bez pozitivní účasti seniorů. A jejich výchova musí být uzpůsobena jejich postojům a možnostem. Pokud by seniorské generace z komunikativního vzdělávání společnosti vypadávaly, velmi by se zvyšovalo riziko jejich faktické segregace a generačního neporozumění. (Mühlpachr, 2009)

2.4 VZDĚLÁVÁNÍ STÁŘÍ

Geragogika (z řečtiny gerón = stařec a agógé = vést někoho) je specializovaná vědní disciplína, zaměřená na zkoumání a systematizaci poznatků, týkajících se edukace v senu a edukace ve vztahu k seniorskému věku člověka. (Čornaničová, 2007, str. 4-5). Geragogika je řazena do věd o výchově a svým zaměřením na konkrétní cílovou skupinu seniorů patří mezi gerontologické vědy. V souvislosti

s vědami o výchově poskytuje geragogice největší zázemí andragogika, jelikož se zabývá výchovou dospělých a sami senioři tvoří významnou součást dospělé populace. Primární místo geragogiky je tedy v systému věd o výchově a v jejich rámci v andragogice. (Čornaničová, 2007, str. 133) Geragogika v užším slova smyslu je pedagogická disciplína, která se zabývá výchovou a vzděláváním seniorů. V širším slova smyslu jde o teoretickou empirickou disciplínu zabezpečující péči, pomoc a podporu seniorům při uspokojování jejich potřeb (Mühlpachr, Staníček, 2001). Mühlpachrova (2005, str. 7) pedagogika na počátku třetího tisíciletí opouští koncepci vyhraněného zaměření na dětskou populaci. Vše se děje v souladu s myšlenkou celoživotního vzdělávání, celoživotního učení a učící se společnosti. Je totiž zřejmé, že se objevují nové cílené skupiny, mezi nimi právě seniorská populace hraje dominantní roli.

Dochází k nastolování nových pedagogických problémů a své legitimní místo nacházejí sociální pedagogika, speciální pedagogika, andragogika a geragogika. Z pohledu rozpracovanosti problematiky a množství poznatků o výchově v jednotlivých životních etapách jsou vědy týkající se výchovy mladší věkových období daleko rozvinutější. Vzhledem k velice často zmiňovanému stárnutí populace dochází k výraznějšímu osamostatňování a vyčleňování problematiky vzdělávání seniorů do samostatného problémového okruhu a také k tendencím k vytvoření svébytné vědní disciplíny. Edukace seniorů začala vznikat spontánně a to na popud potřeb společenské praxe. (Mühlpachr, 2009)

3 CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A UČENÍ

3.1 DEMOGRAFICKÉ STÁRNUTÍ OBYVATELSTVA

V celé historii existence naší civilizace lidstvo jako celek zažívá fenomén, který demografové pojmenovali jako stárnutí. Z demografického hlediska je stárnutí populace proces, v jehož průběhu se postupně mění věková struktura obyvatelstva určité geografické jednotky takovým způsobem, že se zvyšuje podíl osob starších 60 nebo 65 let a snižuje se podíl osob mladších 15 let. Kritériem pro označení

určité populace jako staré či stárnoucí je osmiprocentní (nebo vyšší) podíl obyvatel ve věku 65 let a starších.

To, zda je populace označena za mladou, středního věku či stárnoucí, závisí na její věkové struktuře a především na vzájemných proporcích mezi jejími hlavními věkovými skupinami: 0-14, 15-59, 60+. (Rabušic 1995: 12)

Věkovou strukturu každé společnosti (jakož i celkovou velikost populace) ovlivňují tři komponenty: porodnost, úmrtnost a migrace – tou se však nebudeme dále zabývat, neboť se jedná o příliš specifický a v našich poměrech méně podstatný faktor.

Populační projekce Českého statistického úřadu signalizují ve všech variantách, že česká společnost začne po roce 2010 stárnout rychleji než doposud, a že se může, za předpokladu postulovaných trendů porodnosti a úmrtnosti, svými parametry stárnutí přiblížit úrovni demografického stárnutí vyspělých industriálních a postindustriálních společností. Česká populace začala stárnout již po roce 1950, kdy proporce obyvatel starších 65 let překročila hranici osmi procent, která je považována za hranici populačního stáří. Stárnutí bylo způsobeno snižováním porodnosti a stagnací ve vývoji úmrtnosti v průběhu 60. let. Avšak v období let 1970-1990 se proces stárnutí české populace přerušil kvůli „husákovskému“ baby-boomu v polovině sedmdesátých let a kvůli snížení novorozenecké a kojenecké úmrtnosti. (Rabušic 1995: 88-9) Výrazné a plynulé zestárnutí české populace je ovšem podle Rabušice možné očekávat v průběhu příštích 40 let, kdy po roce 2000 začnou překračovat dnešní hranici věku odchodu do důchodu silnější populační ročníky narozené v období 1940-1955 s akcelerací trendu po roce 2010. Z projekcí ČSÚ vyplývají následující závěry: v roce 2030 je možno očekávat, že v naší populaci bude 22% až 27% osob starších 60 let, nebo 17% až 21% osob ve věku 65 a starších. (Rabušic 1995 88-9)

Za nejzávažnější problémy stárnoucí společnosti se obvykle považuje to, že vznikne mohutná skupina ekonomicky závislé populace se specifickým životním stylem a specifickými potřebami v oblasti spotřeby, zdravotní péče, bydlení. Součástí staré společnosti bude i proměna sociálního klimatu (mentalita stárnoucí společnosti) a značné počty osamocené žijících jednotlivců, z nichž velký podíl budou díky nižší úmrtnosti tvořit ženy. Senioři blízké budoucnosti (kolem roku 2015) budou skupinou velmi heterogenní, kdy vedle sebe budou žít na jedné straně senioři narození v období 1930–1945, jimž bude mezi sedmdesáti až osmdesáti pěti lety, a vedle nich senioři narození v období 1950–1955, tedy tzv. „mladí staří“.

A jelikož podle základní premisy sociologie věku platí, že díky rozdílným historickým podmínkám, jež jsou dány rozdílnými politickými, ekonomickými a sociálními strukturami, různé věkové kohorty (sociálně) stárnou různým způsobem, je zřejmé, že v dynamicky se proměňujících moderních společnostech musí být zákonitě jednotlivé kohorty seniorů od sebe poměrně značně odlišné. Kohorta 1950–1955 je již dnes skupinou nebývale vzdělanou, velmi aktivní, zvyklou na individuální nezávislost, v relativně dobrém zdravotním stavu a s relativně slušnou životní úrovní. Bude navíc první generací seniorů, která bude ve velké míře počítačově gramotná, což ve světě po roce 2015 nebude nedůležitý prvek. (Rabušic 2002) Rabušic upozorňuje nato, že poprvé v historii lidstva má průměrný manželský pár více rodičů než dětí. V průměru se dožíváme vyššího věku než všechny generace před námi. Podíl starších osob na celkovém počtu obyvatel se zvyšuje. Nejrychleji se zvětšuje skupina velmi starých lidí. Roste také počet starších lidí, kteří jsou až do pokročilého věku relativně zdraví a samostatní. Společnost má k dispozici stále větší tvořivou sílu starších osob. Tento zdroj musíme vnímat a využívat. Demografického stárnutí bychom si měli vážit jako vymoženosti moderní společnosti a brát jej vážně se všemi jeho možnostmi a výzvami.

3.2 VYMEZENÍ CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Vzdělávání napomáhá rozvíjet dary, kterých se nám dostalo. Termín *vzdělání* se odvozuje od slovesa „dělat“, tedy činit, konat, být aktivní. Vzděláním se zdokonaluje to, co už zde bylo, jde tedy o tvárnění. Řečí filozofové spatřovali cíl života a veškerého lidského vývoje ve vědění. Člověk vědoucí se jim zdál být člověkem ctnostným. Dnes se s podobnou jednostranností neztotožňujeme, pouhé přestování rozumu není vzdělání. Předmětem vzdělání je celý člověk se všemi svými schopnostmi tělesnými, duševními i duchovními, vždyť člověk je bytost vybavená rozumem, vůlí i citem. Komplexní pohled na vzdělání vyjádřil již J. W. Goethe svým výrokiem *Vzdělanost je schopnost rozumět druhým*. Celoživotní vzdělávání a učení by mělo nabízet možnost vzdělávat se v různých stádiích jeho rozvoje až do úrovně jeho možností v souhlasu s jeho zájmy, úkoly a potřebami. Celoživotní vzdělávání nás provází od narození až do smrti člověka. Dá se označit, že je to sociální a kulturní fenomén, který je pro společnost velice důležitý. Celoživotní vzdělávání chápeme jako otevřený koncept, který se mění v čase na základě různých vlivů, jako například můžeme jmenovat: požadavky trhu, společenský vývoj jak v ČR, tak v zahraničí.

Systém celoživotního učení zahrnuje:

- formální vzdělávání,
- neformální vzdělávání,
- informální učení.

Formální vzdělávání

Formální vzdělávání znamená podle autorů Jan Průcha, Eliška Walterová a Jiří Mareš: *„Dnes vzdělávání, které se realizuje ve vzdělávacích institucích neboli školách, jejichž funkce, cíle, obsah, prostředky a způsoby hodnocení jsou definovány a legislativně vymezeny. Reflektuje politické, ekonomické, sociální a kulturní potřeby ve společnosti a vzdělávací tradici. Probíhá ve stanoveném čase a formách. Zahrnuje navazující vzdělávací stupně a typy, které jsou určeny celé populaci nebo určitým skupinám populace“* (Průcha, Walterová a Mareš. 2001)

Důležité je, že po absolvování je formální vzdělávání potvrzováno příslušným osvědčením, vysvědčením a diplomem.

Neformální vzdělávání

Tato forma vzdělávání je definována v pedagogickém slovníku Jana Průchy:

„Neformální vzdělávání je organizované, systematické vzdělávání, realizované mimo formální vzdělávací systém“ (Průcha, Walterová a Mareš. 2001) Nabízí vzdělání pro určité skupiny populace, dospělé i děti ve vybraných typech, formách a je organizováno různými institucemi (např. podniky, nadacemi, kulturními zařízeními, kluby i školami). Zahrnuje programy funkční gramotnosti pro dospělé, zdravotní výchovu, plánování, rodičovství, rekvalifikační kurzy, kurzy ovládnutí počítače apod. Je důležité si uvědomit, že pokud je zvolen tento druh vzdělávání, nevede k získání formálního vzdělání.

Informální učení

Je definované podle Zdenka Palána: *„Proces získávání vědomostí, osvojování si dovedností a postojů z každodenních činností v pracovním prostředí, v rodině a ve volném čase. Na rozdíl od formálního vzdělávání je neorganizované, nesystematické a institucionálně nekoordinované.“* (Palán, 2008, s. 101) Nejčastějším příkladem může být sledování televize, kde se dovídáme v různých pořadech informace z české a světové politiky, geografie, historie apod., aniž bychom tyto porady sledovali se záměrem se vzdělávat v dané tématice. Všechny uvedené typy učení je nutné chápat jako celek, který by měl umožnit získávat různé kvalifikace a kompetence různými cestami, kdykoli během celého života.

Legislativní dokumenty

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, znám i jako Bílá kniha v roce 2001 byl definitivně schválen vládou ČR. Bílá kniha tvoří hlavní strategii vzdělávací politiky. Dokumenty EU obsahující oficiální soubor návrhů ve specifických oblastech politiky EU a používaný jako prostředek k rozvoji těchto oblastí. Pro oblast rozvoje lidských zdrojů je významný dokument Evropské komise z roku 1993, nazvaný „Hospodářský růst, konkurenceschopnost a

zaměstnanost: úkoly a cesty, směřující do 21. století“. Stanovil strategii většího růstu zaměstnanosti a zvýrazňuje roli vzdělávání. Ve vzdělávacích systémech byly identifikovány některé slabiny, zejména nízká kvalifikace v přírodních vědách a technice, relativně vysoký počet mladých lidí, kteří opouštějí školu bez základní přípravy, neadekvátní rozvoj systémů dalšího vzdělávání a přístupu k němu, chybějící evropský trh kvalifikací a nedostatek příležitostí pro otevřené a distanční vzdělávání. K posílení řešení těchto problémů komise navrhla, aby rok 1996 byl Evropským rokem celoživotního učení.

Další Bílá kniha byla vydána Evropskou komisí v roce 1995 a byla nazvána „Vyučování a učení – cesta k učící se společnosti“(Matějů, 2009). Tato kniha se soustředila na následujících pět úkolů:

1. podporovat získávání nových vědomostí zavedením evropského systému uznávání odborných a profesních dovedností,
2. dosáhnout užší spolupráce mezi školami a podniky prostřednictvím učňovství a přípravy,
3. omezovat sociální vylučování nabízením druhé šance těm, které postihlo,
4. zajistit zběhlost ve třech jazycích.
5. Společenství, zrovnoprávnit nakládání s kapitálovými investicemi a investicemi do přípravy (Matějů, 2009)

Česká „Bílá kniha“ byla vydána v roce 2001 jako „Národní program rozvoje vzdělávání“. Je pojata jako systémový projekt vyjadřující ideová východiska, obecné záměry a akční programy, jimiž má být usměrňován rozvoj vzdělávací soustavy ve střednědobém horizontu. Je závazným základem, z něhož budou vycházet konkrétní realizační plány ministerstva, jak je předpokládají zákony o školství a vládní strategické plánování sociálně-ekonomického rozvoje. Předložený text vychází – vedle uvedených dokumentů – z analýz a hodnocení českého školství provedených v posledních pěti letech domácími i zahraničními odborníky. Opírá se zejména o výroční zprávu o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy „Školství na křižovatce“ (1999), „Zprávu OECD o vzdělávací politice ČR“ (1996) a hodnocení realizace doporučení Výborem pro vzdělávání OECD „Priority pro českou vzdělávací politiku“ (1999).

V oblasti vzdělávání dospělých se česká Bílá kniha soustředila na tyto tři základní doporučení:

- Vytvořit právní rámec pro rozvoj vzdělávání dospělých – vymezit pravomoci a odpovědnosti nejvýznamnějších aktérů rozvoje vzdělávání dospělých (stát, zaměstnavatelé, odbory, obce a regiony, profesní orgány apod.).
- Stanovit pravidla financování hlavních součástí vzdělávání dospělých. Vypracovat a zavést soustavu finančních a nefinančních pobídek: pro zaměstnavatele, aby jejich výdaje na vzdělávání zaměstnanců byly vyšší a efektivnější; pro zaměstnance, aby v co největší míře vstupovali do kvalifikačního a rekvalifikačního vzdělávání; pro poskytovatele vzdělávání, aby byli zainteresováni na rozšiřování nabídky vzdělávání a usnadňování přístupu k němu pro různé cílové skupiny; pro jednotlivce, aby se zvyšoval jejich zájem o vzdělávání.
- Založit mechanismy systémového rozvoje vzdělávání dospělých, zaměřené zejména na zajišťování kvality, akreditace a certifikace, informační systém a podpůrné systémy, výzkum vzdělávání dospělých, vzdělávání odborných pracovníků ve vzdělávání dospělých, metodické a poradenské služby.

3.3 VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

Vzdělávání seniorů na U3V začalo v průmyslově vyspělých zemích západní Evropy asi před 25 lety. Důvodem byl nesoulad mezi nárůstem počtu seniorů (občanů, kteří dosáhli 50 let) a snahou společnosti vyřadit je předčasně z pracovního poměru, aby tak uvolnili místa mladším pracovníkům. Ukázalo se, že k tomu, aby mohli senioři dále smysluplně žít a ne pouze „dožívat“, potřebují kromě sociálních jistot a zdravotní péče i nový přístup společnosti k jejich dalšímu vzdělávání. Jednou z možností jsou i univerzity třetího věku, které mají mobilizovat duševní síly seniorů, pozvednout jejich sebevědomí a pomoci jim hledat vhodné začlenění se do života společnosti.

EFOS (European Federation of Olders Students at the Universities) je mezinárodní sdružení, které má sídlo v Bruselu a jednatelství ve Vídni. Vzniklo proto, aby byla vytvořena platforma pro výměnu zkušeností s organizováním aktivit v oblasti vzdělávání seniorů jako součásti celoživotního vzdělávání. Zasedání zástupců jednotlivých zemí se koná každoročně na jaře a na podzim v některé evropské zemi.

Hlavní cíle EFOSu :

- Podporovat studium seniorů a dát jim možnost dále se vzdělávat na univerzitách a institucích vyššího vzdělávání a umožnit jim též studium společně s juniory - to je v západních zemích v současné době velmi aktuální.
- Zajistit přístup k institucionálnímu vzdělávání všem zájemcům, pro které lze organizovat úvodní kurzy, zaměřené příp. k přípravě na přijímací zkoušky.
- Zastupovat politicko-vzdělávací zájmy seniorů na veřejnosti.
- Zlepšovat kvalitu života a pozvedat sebevědomí a společenskou pozici seniorů účastí na specifických gerontologických diskusích v evropské společnosti.
- Požadovat po autonomních regionálních organizacích, aby výše uvedené požadavky prosazovaly, protože získané poznatky a schopnosti seniorů jsou pro společnost prospěšné.

Seniorské vzdělávání vznikalo v ČR na humanitních univerzitách již v osmdesátých letech minulého století. První přednášky a kurzy se většinou týkaly vztahu člověka k přírodě (Člověk a příroda, Zdravé potraviny, Problémy stárnutí apod.). K většímu rozmachu seniorského vzdělávání došlo v devadesátých letech, kdy jednotlivé vysoké školy mohly uplatnit ve studijních programech svá specifika. V r. 1995 bylo založeno občanské sdružení Asociace univerzit třetího věku (AU3V). Sekretariát AU3V nyní sídlí na VUT v Brně. K významnému zlepšení situace v seniorském vzdělávání došlo v roce 2003, kdy MŠMT poskytlo univerzitám v rámci rozvojových a transformačních projektů finanční prostředky na zavádění seniorského vzdělávání. Asociace univerzit třetího věku je občanské sdružení institucí, které nabízejí a provozují vzdělávací aktivity na úrovni vysokoškolského vzdělávání, určené občanům České republiky v důchodovém věku.

AU3V byla založena v r. 1993 z iniciativy několika dobrovolníků, kteří na svých mateřských univerzitách vzděláváním seniorů zabývali a současně sledovali tuto problematiku v evropském i světovém měřítku. Vzdělávání seniorů patří mezi prestižní úkoly moderních univerzit a vyspělé státy i univerzity si to uvědomují. Proto AU3V dostala do vínku dva hlavní úkoly: zabezpečit vzájemnou informovanost svých členů a postarat se o mezinárodní kontakty AU3V s vedoucími evropskými organizacemi. Zejména se to týkalo organizací AIUTA (Internation Association of the Universities of the Third Age), EFOS (European Federation of Older Students) a evropské informační sítě pro U3V, vedené univerzitou v Ulmu. <http://www.lli.vutbr.cz/vzdelavani-senioru>

Evropské projekty

- Socrates-Grundtvig 1
- Socrates-Grundtvig 2
- Seniorské vzdělávání se těší i podpoře EU. V rámci mezinárodních projektů Socrates-Grundtvig 2 byl od roku 2002 řešen projekt European Computer Network, jehož cílem je zvýšit využití Internetu seniory. Projekt EU Sokrates - Grundtvig 2 skončil v roce 2004.
- Možnosti vzdělávání seniorů
- Presenilní vzdělávání- příprava seniorů na tělesné, psychické a sociální uměny ve stáří
- Samostatné vzdělávání seniorů – zahrnuje univerzity třetího věku, akademie třetího věku, kluby důchodců, seniorská centra.
- Preseniorské transgenerační vzdělávání – jedná se o společensko – mobilizační aktivity, snahu o mezigenerační porozumění

Formy vzdělávání seniorů

Nabídka forem vzdělávání seniorů se liší dle lokality. Vymezení pojmu města „*Město je sídelní geograficky vymezený útvar, pro který je charakteristický soubor znaků, jenž jej odlišuje od vesnice. Jsou to především relativní velikost ve srovnání s vesnicemi, vysoká hustota osídlení, kompaktnost a koncentrace zástavby, typická demografická, sociální a profesní struktura obyvatel (obvykle nepracují v zemědělství, ale naopak v obchodu, průmyslu, službách) a poskytování*

správních, vzdělávacích, obchodních a kulturních funkcí pro širší okolí“ (wikipedie)

Vymezení pojmu obec „Obec je veřejnoprávní korporace, tedy právnická osoba, která je základní jednotkou veřejné správy, územně samosprávný celek základního stupně. V tomto smyslu je subjektem samosprávy a v různé míře, podle typu obce, také vykonavatelem státní správy.“ (wikipedie)

U3V - Univerzita třetího věku

Univerzity třetího věku jsou specifickou součástí celoživotního vzdělávání. Jejich základní charakteristikou je, že poskytují starším občanům (nad 50 let) vzdělávání na nejvyšší možné, tedy vysokoškolské (univerzitní) úrovni, čímž se liší od jiných forem osvětových a vzdělávacích činností, byť také orientovaných na tuto populaci. Vzdělávání na univerzitě třetího věku má výlučně charakter osobnostního rozvoje, nikoliv profesní přípravy a nezakládá tak nárok na vysokoškolský titul. Univerzita třetího věku rovněž:

- představuje jednu z možností kvalitního naplnění volného času;
- podporuje aktivizaci starších dospělých a seniorů;
- zpřístupňuje jim vhodnou formou nové poznatky, vědomosti a dovednosti, které mohou využívat nejen pro svůj osobní rozvoj;
- podporuje psychickou a fyzickou svěžest a autonomii osob ve vyšším věku;
- eliminuje sociální vyloučení seniorů a do jisté míry je zárukou jejich autonomie a integrace do společnosti;
- má především charakter „společenské události“, umožňuje navazování nových přátelství, překonávání pocitu osamělosti, izolovanosti či nepotřebnosti osob vyššího věku. Je nejnáročnějším způsobem vzdělávání seniorů. Základním posláním U3V je otevření univerzitních zdrojů poznatků, vědomostí a dovedností pro osoby seniorského věku. Cílem U3V je nejen prohlubovat dosavadní vědomosti, ale také prezentovat nové poznatky, obory a technologie, které jsou jinak seniorům nepřístupné. Podmínky přijetí účastníkem programu U3V může být osoba, která dosáhla věku potřebného pro přiznání starobního důchodu a má úplné středoškolské vzdělání s maturitou. Posluchači U3V nejsou studenty podle zákona č. 111/1998 Sb.

o vysokých školách. Výuka v rámci dlouhodobých kurzů probíhá formou přednášek, případně cvičení, seminářů, exkurzí. Jednotlivé přednášky trvají 2 vyučovací hodiny a konají se jedenkrát za čtrnáct dnů od září do května. Účast na přednáškách je zaznamenávána v prezenčních listinách, pro úspěšné absolvování je posluchač povinen absolvovat v každém roce nejméně 3/4 přednášek. Pro posluchače U3V jsou realizovány krátkodobé kurzy zaměřené:

- Cizí jazyky
- Kurzy zaměřené na zdraví a pohybové aktivity
- Hudební kurzy
- Filmové kurzy
- Ostatní tematicky zaměřené kurzy

V průběhu vzdělávání nemusí účastník absolvovat žádné formy hodnocení.

U3V nabízí 21 českých veřejných vysokých škol s více než 700 specializovanými kurzy pro seniory a s přibližně 38 tisíci posluchači. I přes dobře etablovaný systém U3V v České republice ve srovnání s dalšími státy, poptávka po nich stále převyšuje nabídku. Tento typ vzdělávání seniorů se soustřeďuje zejména na zájmové vzdělávání. Ačkoliv jeho výstupy nejsou akceptovatelné na trhu práce, mají pozitivní přínos v osobním rozvoji seniorů a zvyšují jejich aktivní zapojení do společnosti.

Akademie třetího věku

Jsou v regionech, kde nejsou vysoké školy, pod záštitou organizací (např. Červený kříž) či institucí (Akademie J.A.Komenského) lektoři jsou odborníci v daných oborech, studium však neposkytuje středoškolské ani vysokoškolské vzdělání, ani žádnou kvalifikaci. Jeho cílem je poskytnout lidem smysluplnou náplň volného času, možnost dozvědět se něco nového, porovnat své dosavadní vědomosti a zkušenosti s novými poznatky, splnit si svou touhu zabývat se obory, na které nebyl dosud čas. Vyznačují se přístupností výkladů a přizpůsobováním obsahu místním potřebám a individuálním zájmům seniorů. Po ukončení každého

semestru obdrží posluchači potvrzení o úspěšném absolvování kurzu. Obdržení osvědčení je podmíněno minimálně 50% účastí na uskutečněných přednáškách.

- Přednáškové cykly jsou zaměřené na medicínskou problematiku,
- občansko-sociální vzdělání, kulturu, umění, příprava na stáří, cvičení
- Exkurze
- Kroužky

Zaměřuje se na seniory, kteří chtějí věnovat svůj volný čas vzdělávání. Kteří se chtějí něčemu novému naučit, setkávat se s podobně zaměřenými jedinci. Jsou to krátkodobé akce na aktuální téma nebo akce dle zájmu.

Klub třetího věku

Je dobrovolné seskupení starších občanů s cílem společného trávení volného času. Seniorská centra zajišťují společenskou, kulturní a zájmovou činnost pro seniory, zajišťuje sociálně-aktivizační činnosti: zájezdy do divadel, poznávací zájezdy, sportovní zájezdy, výuku počítačové gramotnosti, možnost práce s internetem a počítačem, výuku anglického a německého jazyka, přednáškovou činnost, zdravotní a sportovní cvičení, přípravu velikonoční a vánoční výzdoby. Svaz důchodců České republiky je občanské sdružení, které bylo založeno v r. 1990. V mnoha organizacích pořádají besedy podle zájmů členů, dále společenská odpoledne s tancem nebo poslechem hudby a různými soutěžemi, jezdíme společně do divadel, na koncerty. V mnoha organizacích mají i pěvecké či taneční soubory, kroužky šikovných rukou apod.

Spolupracují se seniorskými organizacemi v tuzemsku i v zahraničí. Jsou zakládajícími členy Rady seniorů České republiky a z tohoto členství plníme v zastoupení seniorů vyjednávací, konzultativní, dohodovací, informační, iniciativní, kontrolní, mezigeneračně sjednocující a poradní funkce ve vztahu k vládě, k rezortům, k parlamentu a dalším ústavním činitelům České republiky. Podporují jednotlivé členské organizace v jejich práci k zajištění důstojného způsobu života ve stáří, k ochraně práv a jistot, uspokojování potřeb třetí

generace. Svaz důchodců České republiky i Rada seniorů ČR jsou nepolitické organizace. V celé republice mají celkem 132 organizací, které jsou samostatné a činnost si organizují členové sami. V každém kraji republiky mají ustavenou Krajskou radu SDČR. Tyto krajské rady metodicky řídí jednotlivé organizace v krajích, předsedové a předsedkyně krajských rad jsou zároveň volenými členy Ústřední rady SDČR. Nejvyšším orgánem je sjezd, který se koná zpravidla každé tři roky. Mezi sjezdy je výkonným orgánem naší organizace pětičlenná Výkonná rada, která se schází pravidelně 1x měsíčně, a Ústřední rada, která se schází 1x čtvrtletně. Svaz důchodců bude příští rok slavit již 25 let své existence.

Projekt Senior Point

Je zaměřen na podporu života seniorů formou realizace kontaktních míst zejména v okresních městech. V současné době (duben 2014) funguje projekt v Jihomoravském (10 poboček), Moravskoslezském kraji (1 pobočka) a Kraji Vysočina (2 pobočky). Primární cílovou skupinou jsou senioři (osoby starší 55 let). Na jednotlivých místech je seniorům k dispozici vyškolený pracovník, který seniorům poskytuje informace z oblasti bezpečnosti, sociální a bytové problematiky, prevence, volnočasových aktivit a v neposlední řadě také kompletní služby projektu Senior Pas. Součástí je také bezplatná právní poradna.

Projekt Senior Point si klade za cíl zapojit seniory do aktivního způsobu života kolem nich, pomoci jim orientovat se v každodenní záplavě informací a tak jim usnadnit komunikaci s úřady a institucemi.

Senior Pointy jsou kontaktní místa pro seniory, kde:

- naleznou komplexní informace z oblastí života, které je zajímají
 - poskytujeme právní poradnu (po předchozím objednání), nově také online právní poradenství
 - vyškolená obsluha poradí nebo pomůže najít správné informace
 - je k dispozici počítač s přístupem na internet
 - je k dispozici katalog poskytovatelů slev projektu Senior Pas
 - jsou k dispozici časopisy, věnované seniorům
 - je připraveno drobné občerstvení (voda/čaj)
- (<http://www.seniorpointy.cz/o-projektu.php>)

E-learningové vzdělávání

Další z možností, která se začíná postupně prosazovat je e-learningové vzdělávání. Mnoho seniorů ovládá práci s počítačem. Jsou to zejména ti, kteří odešli do penze v posledních letech a v předešlém zaměstnání využívali počítačovou techniku. Počítačová gramotnost je velmi dobrým předpokladem do další životní etapy. S její pomocí zůstávají lidé v kontaktu s bývalými spolupracovníky, přáteli. Vyhledávají důležité informace. Mohou zůstat ve spojení i v případě dočasné či trvalé imobility. Někteří poskytovatelé internetových služeb již na seniorskou skupinu pamatují a nabízejí své produkty buď se slevou, nebo s možnostmi, které běžný uživatel uvítá (technická podpora, osobní poradenství při obtížích apod.). O tom, že se tato forma vzdělávání začíná výrazněji uplatňovat, svědčí již zavedené www adresy. Bohužel není mnoho seniorů, kteří počítačovou gramotnost zvládají na takové úrovni, aby se bez problému zapojovali. Z hlediska časového výhledu jich však bude neustále přibývat, a proto si tato oblast jistě zaslouží více pozornosti. Je nutné naučit seniory také odhalovat nebezpečí, která internet skýtá a naučit je bezpečnému používání těchto technologií a v souvislosti s tím rozvinout i poradenská centra. I u seniorů hrozí nebezpečí z toho, že budou převážnou většinu času trávit u počítače na úkor rozvoje tělesného a přímého kontaktu s kamarády a ostatními lidmi.

3.4 NÁRODNÍ AKČNÍ PLÁN PODPORUJÍCÍ POZITIVNÍ STÁRNUTÍ

Usnesením vlády České republiky ze dne 13. února 2013 č. 108 byl schválen nový strategický dokument „Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017“. Národní akční plán navázal na národní programy přípravy na stárnutí od roku 2003 do roku 2012. Národní akční plán respektuje mezinárodní priority a je v souladu s Regionální implementační strategií Madridského mezinárodního akčního plánu pro problematiku stárnutí (OSN, 2002). Záměrem je komplexní přístup k řešení problematiky stárnutí populace, koordinace a propojování jednotlivých strategií rezortů v oblasti přístupů ke

stárnutí a vytvoření společných priorit všech přijatých opatření. Základním rámcem Národního akčního plánu je zajištění dodržování a ochrany lidských práv seniorů.

Národní akční plán identifikuje následující oblasti:

- Zajištění a ochrana lidských práv starších osob
- Celoživotní učení
- Zaměstnávání starších pracovníků a seniorů
- Dobrovolnictví a mezigenerační spolupráce
- Kvalitní prostředí pro život seniorů
- Zdravé stárnutí
- Péče o nejkřehčí seniory s omezenou soběstačností

Nedílnou a i nejdůležitější součástí celoživotního učení je i další profesní vzdělávání, které rozšiřuje, prohlubuje a doplňuje dosavadní nebo novou kvalifikaci v souvislosti s měnícími se podmínkami a na trhu práce. Trvale aktualizovaná nabídka dalšího profesního vzdělávání podporuje a zvyšuje adaptabilitu pracovní síly na technologický vývoj, na využívání informační platformy v jednotlivých oborech a využití inovací pracovních postupů směřujících k efektivnější a vyšší produktivitě práce. Ve využívání dalšího profesního vzdělávání osob ve věku 25 až 64 let se však ČR nachází pod průměrem celé EU. Důležitým ukazatelem je i údaj o vynakládaných výdajích na další profesní vzdělávání. Česká republika patří mezi země s nejmenším objemem financí vynakládaných na další vzdělávání v rámci celé EU.
http://www.mpsv.cz/files/clanky/14540/NAP_2013-2017_070114.pdf

4 VÝZNAM VZDĚLÁVÁNÍ SENIORU

4.1 PŘÍPRAVA SENIORŮ NA STÁŘÍ

Málokdo z nás přemýšlí během našich dennodenních starostí o přípravě na stáří, což je období života, kdy člověk ukončuje pracovní aktivitu. Přípravě na stáří se nyní věnuje větší pozornost, neboť dochází k podstatnému zvyšování podílu starých lidí v populaci a potvrzuje se, že projevy stárnutí můžeme způsobem života podstatně ovlivnit.

Příprava na stáří je úkol celoživotní. Z praktického hlediska můžeme rozlišovat tři fáze přípravy na stáří.

- A) dlouhodobá
- B) střední
- C) krátkodobá

Dlouhodobá příprava začíná již od dětství a je vlastně ze všech etap nejdůležitější. Děti učíme úctě ke starším lidem a k prokazování drobných služeb, nejlépe vlastním příkladem. Svým chováním k rodičům spolurozhodujeme o tom, jaký vztah budou mít naše děti k nám, až sami zestárneme. Soužití starých lidí s rodinou jejich dětí nejen umožní nesoběstačnému starému člověku žít co nejdéle v navyklém prostředí, ale umožňuje také snadněji děti vychovat ke správnému chování vůči starým lidem.

Středně dlouhá příprava přichází přibližně ve čtyřiceti letech. Uplatňuje tři přístupy:

- A) hledisko biologické, osvojení návyků životosprávy vhodné i ve stáří
- B) hledisko psychologické, je třeba pochopit stáří jako nedílnou součást života a již na vrcholu pracovní a společenské aktivity akceptovat roli, která nás čeká ve stáří.
- C) hledisko sociologické, snadnější adaptaci na změny spojené s odchodem do důchodu, usnadňuje včasné vytvoření pevných přátelských vztahů s lidmi mimo vlastní pracoviště.

Krátkodobá příprava je zaměřena především na období přechodu z pracovní aktivity do starobního důchodu. (Jak zdravě stárnout, Doc. MUDr. Květoslav Šipr)

4.2 VÝZNAM VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

Celoživotní vzdělávání umožňuje seniorovi udržet si postavení ve společnosti, které vychází ze vztahů k ostatním lidem a je dáno změnou rolí, životního způsobu a ekonomického zajištění. Jedná se o kombinaci několika sociálních změn, či splněním určitého kritéria a tím je právě nástup do penze. Dochází ke změnám v oblasti pracovní role, proměna role rodičovské, změny ve vztazích mezi manžely a postavení ve společnosti. Velkou sociální změnou je také odchod do domova pro seniory, nemocnice nebo jiného zařízení, kdy stárnoucí člověk ztrácí soukromí a vlastní domov. Tato změnu v životě každého jedince bývá označována jako „ztráta programu“. Tím, že jedinec odchází do penze, ztrácí svoji hodnotu na trhu práce a s tím svoje společenské postavení. Důchodce bývá společensky akceptován jako méněhodnotný, méněcenný a z hlediska tohoto pojetí až zbytečný. Od toho se odvíjí pocity neužitečnosti, lítosti a bezmoci. Ztráta programu neznamena jen změnu sociální role, ale i změnu sociálního zabezpečení. V oblasti sociální se projevují i následky změn biologických. Snížení fyzických sil a zhoršování smyslových funkcí vede k nutné závislosti na druhých lidech, která je pro lidi velmi nepříjemná a nese s sebou spoustu psychických dopadů.

Vzdělávání seniorů je významné i do budoucnosti vzhledem k stárnoucí populaci ročníku 1975. Příprava tak silných ročníku na stáří je velice důležitá, aby nezatížila ekonomiku státu. Počet seniorů se neustále zvyšuje a dle vědeckých prognóz v roce 2030 budou obyvatelé starší 60 let tvořit až jednu třetinu obyvatelstva u nás a obyvatelé starší 74 let budou tvořit jednu čtvrtinu obyvatelstva. Tato prognóza je velmi alarmující, ale pro tuto práci musíme brát v potaz, že věk, kdy jedinci odcházejí do důchodu, se neustále zvyšuje. Dle nařízení vlády u nás je to v současnosti 66 let pro muže a 65 let pro ženy. Avšak se vzrůstající střední délkou života, je víc než pravděpodobné, že tato čísla budou

narůstat. V souvislosti s demografickým stárnutím nesmíme opomenout index stáří. Jedná se o podíl populace ve věku 65 let a více na 100 osob mladších patnácti let. Tedy poměr mezi obyvatelstvem v postproduktivním věku a obyvatelstvem v předproduktivním věku. V roce 2000 dosahoval index stáří české populace hodnoty těsně pod 112, v roce 2025 se dá předpokládat, že to bude 243. Česká republika se jednoznačně řadí mezi stárnoucí populace, s čímž přichází řada otázek a problémů, které předešlé populace nemuseli vůbec řešit.

Jako příčinu demografického stárnutí vidí Kozáková v růstu vzdělanosti a kvalifikace obyvatel, ve změnách ve výchově dětí, ve změně životního stylu obyvatelstva a také v migraci obyvatelstva z venkova do měst. Také je to dáno snížením kojenecké úmrtnosti, pokroky v lékařství a lepší hygienou a výživou obyvatelstva. Význam aktivity pro kvalitu života seniorů. Jedná se o jeden z nejdůležitějších nástrojů k naplnění života seniorů. Je to dáno tím, že všeobecně přispívá k jejich větší spokojenosti odvíjející se od kladného subjektivního prožitku (z dobře vykonané práce, dobrých rodinných vztahů, dobře stráveného času a podobně). Ale hlavně z toho důvodu, že přispívá k udržení potřebné tělesné a duševní výkonnosti (k její rehabilitaci). To může být např. posilováním fyzické kondice, paměti, myšlení či tvořivosti. Všechny tyto aktivity napomáhají ke smysluplnému zapojení do společnosti, což je v dnešní době velice důležité. <http://www.vemeste.cz/2011/05/seniori-a-pohybova-aktivita/>

Starý člověk by proto měl být aktivní až do vysokého věku, měl by se účastnit různých společenských aktivit, aby si co nejdéle udržel svoji sociální, psychickou a fyzickou rovnováhu. Vzhledem k obtížnosti navazování nových společenských vztahů vazeb je to prevence před samotou a sociální izolací. Po stránce volného času je to opět velmi důležité, pokud senior vypadne z koloběhu pracovního života, a nebude mít dostatek aktivit k vyplnění volného času, může dojít k nadbytku volného nestrukturovaného času. Vzdělávání umožňuje všechny tyto změny vyrovnávat. Umožňuje seniorovi déle si uspokojovat svoje bio-psycho-sociální potřeby. A připravit se na stáří tak, aby nemusel být závislý na péči třetí osoby a pokud k této závislosti dojde, ví kam se obrátit.

4.3 KVALITA ŽIVOTA

Kvalita života je kategorie velmi subjektivní a individuální - představuje různé věci pro různé lidi a v různém čase. Je pochopitelné, že individuální tempo stárnutí vede i k větší diferenciaci kvality života v postproduktivním věku. Kromě takových diferenciačních znaků jako věk, zdravotní stav a s ním související fyzická a psychická výkonnost se do posuzování kvality života promítají další faktory – pohlaví, rodinná situace, životní úroveň, vzdělanostní úroveň, získaný sociální profesní status apod. Subjektivní prožívání kvality života v postproduktivním věku ovlivňují i životní aspirace jedince, hodnotové orientace, zejména pak hodnoty spojené s kultivací osobnosti. Obecně lze konstatovat, že i ve starším věku je nejdůležitějším kritériem kvality života různorodost potřeb a možnost jejich uspokojování, ať už jde o potřeby fyziologické, psychické nebo sociální.

Psychologická teorie aktivního stárnutí předpokládá, že ve stáří jsou v podstatě zachovány potřeby středního dospělého věku – především potřeba být nadále aktivní a mít pocit užitečnosti. Odchod do důchodu a s ním související úbytek sociálních kontaktů znamená omezení aktivity a sníženou možnost komunikace. Ukončením pracovní činnosti ztrácí jedinec svou profesní roli a tím i svou funkční identitu. Má roli, která má charakter nerole, což ho často demoralizuje a snižuje jeho vlastní hodnotu. Jeden z důležitých kompenzačních mechanismů je spatřován v rozvíjení systému vzdělávání pro starší populaci. Výzkumy potvrzují, že vzdělávací aktivity v postproduktivním věku přispívají k pocitu důstojnosti a životního uspokojení, k začlenění do společnosti i k fyzickému a duševnímu zdraví. Vzdělávání ve starším věku se tak stává nutnou podmínkou pochopení života ve stále se měnícím světě. Prostřednictvím nových informací poskytuje seniorům možnost volby jak uspořádat svůj vlastní život, jak být psychicky vyrovnanější a spokojenější.

Spolu s Livěčkou 1982, str. 297 lze shrnout následující funkce vzdělávání v postproduktivním věku:

- Preventivní
- Anticipační
- Rehabilitační
- Posilovací

Preventivní funkce je naplňována různými opatřeními, která za předpokladu, že jsou prováděny v určitém předstihu, pozitivně ovlivňují průběh stárnutí a stáří. Anticipační funkce přispívá k pozitivní připravenosti na změny ve stylu života, k nimž dochází zejména ve spojení s odchodem do důchodu. Rehabilitační funkce je spojena se znovuobnovováním a udržováním fyzických a duševních sil a s přípravou činností pro další existenci jedince. Za nejvýznamnější je považována posilovací funkce. Ta přispívá k rozvoji zájmů, potřeb a schopností lidí v postproduktivním věku, k podpoře jejich aktivity, ke kultivaci jejich zájmů a potřeb. Podle charakteru působení bychom tuto funkci měli označovat jako stimulační, příp. kultivační (Mühlpachr, 2009 str. 137).

Prostřednictvím systému celoživotního vzdělávání poskytovat možnosti vzdělávat se po celou dobu života člověka, v souladu s jeho potřebami a zájmy. Vzdělávání dospělých musí navazovat na jejich počáteční vzdělávání, a dále rozvíjet znalosti, dovednosti, hodnotové postoje, zájmy, osobní a sociální kvality, potřebné pro plnohodnotnou práci i mimopracovní život. Vytvářet prostředí a programy umožňující stárnoucím osobám a seniorům vyrovnat se s novými poznatky a informačními technologiemi, které mohou vést k udržení a rozvíjení jejich schopností, přispět ke zvládnutí nároků moderní společnosti a naplnit jejich zájmy a potřeby. Rozvíjet oblast vzdělávání všech věkových kategorií v přípravě na stárnutí a stáří se zaměřením na utváření dobrých vztahů, seznamování se s potřebami a problémy seniorů, podporovat vytváření postojů úcty a porozumění. (Mühlpachr, 2009)

Význam vzdělávacích aktivit tkívá v tom, že naznačují stárnoucím a starým občanům novou životní perspektivu. Vzdělávání pro ně představuje životní pomoc v tom, že jim kromě informací a vědění nabízí životní orientaci na rozvoj a osobní růst

v etapě života, která byla dříve považována za deficitní. Přehodnocení názorů na úlohu seniorů v současné společnosti dokumentuje názorně i Charta práv a svobod starších lidí. Vypracovaly ji Univerzita v Lovani a Centrum celoživotního vzdělávání na Svobodné univerzitě v Bruselu. Je v ní zdůrazněno, že generace starších není na odpočinku. Spolu s druhými a pro druhé se učí, objevuje, inovuje tak, aby nepřestavovala jenom objekt pro pomoc, ale také zdroje, které lze rozvinout ve službě druhým.

Pomoci, péči a podpoře jedincům post produktivního věku přispívá i nově koncipovaná andragogika a zvláště integrální andragogika, která se koncipuje jako společenská vědní disciplína, která reaguje na aktuální potřeby pomoci v různých deficitních oblastech, zvláště v oblasti péče o seniory.

4.4 VÝZNAM VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ V RÁMCI SPOLEČENSKÝCH ZMĚN

Společenské změny ovlivňují postoj všech generací, přináší zásadní změnu životních podmínek a možností, pro mnohé změnu zaměstnání, bydlení, pro některé ztrátu sociálních jistot. Vzdělávání seniorům pomáhá hledat nové jistoty a smysl života. Lidé se dožívají vyššího věku. Prodlužující se délka lidského života je výsledkem zvyšování kvality lidského života a životní úrovně a zlepšování zdravotního stavu populace. K dosažení tohoto stavu naše společnost směřuje. Dožívání se vyššího věku je komplexní proces, který se promítá jak do života jednotlivých seniorů, tak do celé společnosti a zahrnuje mnoho vztahů i oblastí. Seniorský věk se vlivem prodlužování délky života stává významnější fází lidského žití. Celoživotní moudrost a zkušenosti, know-how i vysoká odbornost tak zvyšují potenciál naší společnosti stát se konkurenceschopnější a uspět tak v globalizovaném světě. Abychom potenciál rostoucího počtu starších občanů využili v co největší míře, musíme se zaměřit na dvě základní oblasti – zdraví a celoživotní učení.

Od zdraví a celoživotního učení se odvíjí zajištění účasti na trhu práce, umožnění stárnout aktivně skrze přispění k rozvoji občanské společnosti formou dobrovolnictví či v rámci rodiny a rovněž podpořením mezigeneračního dialogu.

Být aktivní lze pouze v případě uspokojení důležitých životních potřeb a zajištění kvalitního prostředí. S rostoucím objemem seniorů vznikají různé kategorie seniorů. Nemůžeme předpokládat, že všichni mohou být aktivní, účastnit se na trhu práce nebo přispívat v rámci společnosti či rodiny. Zajištění důstojné a odpovídající péče proto patří k povinnostem každé společnosti. Úroveň vyspělosti dané země by se měla odrazit i v určitém stupni kvality života ve stáří. Lidská práva seniorů a hodnoty ve společnosti jsou proto výchozím rámcem celé Národní strategie podporující pozitivního stárnutí pro období let 2013 až 2017, která by měla vést ke zvýšení kvality života všech generací. Průřezová témata Mainstreaming stárnutí populace Populační stárnutí se dotýká všech oblastí života společnosti, a proto musí být akcentováno ve všech oblastech politiky.

Cílem musí být vytváření sjednocené politiky, založené na důkazech tak, aby dokázala reagovat na probíhající demografické změny a byla v souladu s výzvami, které z populačního stárnutí vyplývají. Politická opatření reagující na stárnutí obyvatelstva budou účinná pouze tehdy, pokud budou založena na komplexním přístupu, budou prováděna koordinovaným způsobem a také konzistentně s dlouhodobým výhledem, neboť jedině tak bude možné využít potenciálu přibývajících starších skupin obyvatelstva. Celoživotní učení představuje kontinuální proces získávání a rozvoje vědomostí, intelektových schopností a praktických dovedností v průběhu celého života. Kromě formálního vzdělávání je stejně důležité i neformální učení, které rovněž vede k rozvoji nových znalostí a dovedností. Koncept celoživotního učení předpokládá propojování vzdělávání s pracovní aktivitou, což umožňuje pružně reagovat na potřeby trhu, zaměstnavatele i účastníky vzdělávacích aktivit. Zároveň dovoluje získat různými cestami obdobné vzdělání či kvalifikaci v průběhu celého života dle individuálních potřeb a podmínek každého občana.

Součástí celoživotního učení je i další vzdělávání, které má rozšiřovat a doplňovat vzdělání v souvislosti s měnícími se podmínkami v zaměstnání či mimo něj. Skrze další vzdělávání by tak mělo dojít k zajištění adaptability pracovních sil na technologický vývoj, rozšiřování informační platformy v jednotlivých oborech a podpora dlouhodobého rozvoje a inovací pracovních postupů, směřujících k efektivnější produktivitě práce.

Ve využívání dalšího vzdělávání osob ve věku 25 až 64 let se ČR nachází pod průměrem celé EU, kdy se srovnávaly roky 2008 a 2010. V roce 2010 dosáhl tento ukazatel hodnoty 7,5%, což bylo o 1,6% méně než je průměr EU v oblasti podílu uvedené věkové skupiny osob na vzdělávání. Podíl osob ve věku 50 až 64 let na dalším vzdělávání tvořil 38%. Nejvíce se zapojovali lidé s dokončeným středoškolským vzděláním (73%), dále pak lidé s dokončeným vysokoškolským vzděláním (14%) a následně osoby s ukončeným základním vzděláním (12%). Důležitým ukazatelem je i údaj o vynakládaných výdajích na další vzdělávání. Česká republika patří mezi země s nejmenším objemem financí vynakládaných na další vzdělávání v rámci celé EU. Kromě nízkých investic do dalšího vzdělávání může být další bariérou i postoj zaměstnanců, u kterých stále často převládá názor, že vzdělávání končí s nástupem na trh práce. Zaměstnanci pak nejsou příliš ochotni vynakládat vlastní prostředky na další vzdělávání. Jejich motivace se odvíjí i od minulého zapojení do dalšího vzdělávání, tzn. více pracovníků bude pokračovat v dalším vzdělávání v případě jejich zapojení do takového vzdělávání v předcházejícím období. Zaměstnavatelé využívají především cílených vzdělávacích aktivit k profesnímu rozvoji svých zaměstnanců (69,9%). Jejich motivace ke vzdělávání zaměstnanců je vázána na uznání nákladů spojených s prohlubováním kvalifikace zaměstnanců za daňově uznatelnou položku.

Nízká priorita poskytovat další vzdělávání starším pracovníkům vyplývá pak z předpokládané nižší návratnosti investice vzhledem k předpokládané kratší pracovní aktivitě. Součástí celoživotního učení je i vzdělávání pro seniory, které je v ČR velmi dobře etablované prostřednictvím univerzit třetího věku, ale i

skrze akademie seniorů a další vzdělávací kurzy, nabízené nestátními organizacemi. Univerzity třetího věku nabízí 21 českých veřejných vysokých škol s více než 700 specializovanými kurzy pro starší občany a vydaje účastníka dalšího vzdělávání v ČR, vyjádřené v eurech. Průvodce dalším vzděláváním v kontextu aktivit Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, vydal Odbor dalšího vzdělávání, leden 2014 s přibližně 35 tisíci posluchači. I přes dobře etablovaný systém univerzit třetího věku v České republice ve srovnání s dalšími státy, poptávka po nich stále převyšuje nabídku. V současné době se této aktivity účastní pouze 2% všech seniorů v ČR. Víze konceptu celoživotního učení nabývá na významnosti z důvodu vyššího tempa globalizace a technologického pokroku, měnící se povahy práce a pracovního trhu a stárnutí populace.

Tyto změny zvyšují tlak nejen na neustálé aktualizování schopností a znalostí, ale mohou vyžadovat i jejich úplnou změnu. Existence těchto strukturálních změn rozděluje společnost na ty, co požadované znalosti a schopnosti mají, čímž jsou v konkurenční výhodě oproti těm, jejichž kompetence požadavkům trhu práce neodpovídají. Vzhledem k demografickému stárnutí se bude zvyšovat potřeba zapojení na trh práce všech osob v produktivním věku, tzn. i těch, kteří se ho dříve plně neúčastnili jako například ženy v domácnosti nebo migranti. Investice do celoživotního učení za účelem jejich integrace na trhu práce bude nezbytná, ale zároveň se zajistí její návratnost. Zvýšení produktivity země a snižování nezaměstnanosti souvisí s poskytováním rovných příležitostí k celoživotnímu učení. Zvláštní pozornost proto musí být věnována těm faktorům, které vedou ke snížení šancí účastnit se vzdělávacích kurzů. Příležitosti ke vzdělávání jsou závislé jak na kvalifikaci, se kterou jedinec vstupuje na trh práce, tak i na velikosti podniku. Obtížný přístup ke kvalitnímu vzdělávání mají i znevýhodněné skupiny na trhu práce.

Investice do vzdělání a školení v rámci konceptu celoživotního učení nám umožňuje řešit sociálně ekonomické cíle a zároveň poskytuje dlouhodobé benefity pro jednotlivce, podniky, hospodářství a společnost obecně. Investice do celoživotního učení mají jak přímý ekonomický dopad skrze zvyšování zaměstnanosti všech věkových skupin, tak i nepřímý účinek, spočívající v podpoře začlenění, participace a celkové pohody účastníků vzdělávacích aktivit. Přístup k dalšímu vzdělávání se odvíjí od zkušeností na primárním a sekundárním stupni vzdělávacího systému. Při uplatňování konceptu celoživotního učení se proto musíme zaměřit na všechny fáze studijního období a vést žáky a studenty k přípravě a motivaci k účasti na dalším vzdělávání po opuštění formálního vzdělávání. Při uplatňování konceptu celoživotního učení se musíme snažit o zlepšení přístupu, kvality a rovnosti, uznávání dalších forem učení, nikoliv pouze formálních kurzů, přehodnotit alokaci zdrojů napříč všemi sektory a nastavení spolupráce se všemi relevantními partnery. Celoživotnímu učení musí být poskytnuta široká osvěta.

Mezinárodní zkušenosti ukazují, že realizace kampaní k celoživotnímu učení vede ke snížení nezaměstnanosti a zvýšení produktivity. Součástí rozvoje celoživotního učení musí být i podpora vzdělávacích aktivit pro seniory, kteří skrze ně nacházejí alternativní uplatnění po odchodu z trhu práce, zvyšují kvalitu jejich života a celkový sociální rozvoj starších občanů. Vzdělávací programy, především pak univerzity třetího věku, určené pro seniory v posledních letech nenabízejí „jen“ zájmové vzdělávání, ale stále více rozvíjejí nové kompetence. Absolvováním univerzity třetího věku často senioři získávají i uplatnění na trhu práce. Činnost těchto univerzit i dalších vzdělávacích kurzů pro seniory musí být podporována a rozvíjena, neboť významně přispívá k prodloužení plnohodnotného, aktivního života seniorů, který má pozitivní dopad na jejich celkové zdraví a zvyšování jejich nezávislosti.

http://www.mpsv.cz/files/clanky/13099/Teze_NS.pdf

5 PRAKTICKÁ ČÁST

5.1 CÍL VÝZKUMU

Cílem výzkumu je zmapovat vzdělávání senior žijících v České republice a zjistit, jakou formu vzdělávání senioři volí, a jaké obory vzdělávání senioři preferují, co je jejich motivací ke vzdělávání a důvody, které jim brání se dále vzdělávat. Ve výsledné části porovnat rozdíl mezi možností vzdělávání seniorů žijících na vesnici a ve městech. Empirická část byla zpracována formou kvantitativního výzkumu, byl použit nestandardizovaný dotazník. Dotazníky byly určeny seniorům žijícím ve městech a ve vybraných obcích v ČR. Výsledky výzkumu se vztahují jen k 50 vybraným respondentům, nelze výsledky vztahovat na populaci jako celek. Formulace základních obecných hypotéz (domněnek) je první a důležitá část výzkumu. Při sestavování hypotéz jsem vycházela z pozorování a poznatků, které jsem získala při své práci. Pro účely výzkumu jsem si stanovila následující hypotézy.

Výzkumná otázka – Jsou senioři spokojeni se vzdělávacími aktivitami na venkově?

H 1: Pokud nejsou senioři spokojeni se vzdělávacími aktivitami na venkově nebudou je navštěvovat.(č. 9,10,11,12,13,14)

H 2: Pokud nejsou senioři spokojeni s časovým harmonogramem vzdělávacích aktivitami na venkově nebudou je navštěvovat (č. 11)

H 3: Pokud nejsou senioři spokojeni s dostupností vzdělávacích aktivitami na venkově nebudou je navštěvovat.(12,13,14)

Dekompozice tématu (rozdělení tématu na jednotlivé složky)Zpřesňující otázky:

Jsou senioři spokojeni s nabídkou vzdělávacích aktivit v jejich obci?

Jsou senioři spokojeni s odborností vzdělávacích aktivit?

Jsou senioři spokojeni se časovým harmonogramem vzdělávacích aktivit?

Jsou senioři spokojeni s místní dostupností vzdělávacích aktivit?

Jsou senioři spokojeni s cenou vzdělávacích aktivit?

Jsou senioři s pokojení s formou propagace cenou vzdělávacích aktivit?

5.2 POPIS ZKOUMANÉHO SOUBORU

Výběrový soubor respondentů tvořili senioři žijící ve městě Brno a třech vybraných obcích v ČR. Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 60 respondentů. Respondenti byli ve věku od 63 let do 75 let. V městě Brně a třech vybraných obcích v ČR na podzim roku 2014 jsem oslovila 60 respondentů, aby vyplnili dotazník. Respondenti odpovídali na dotazník anonymně, a nebylo rozlišováno, zda vyplňuje dotazník žena nebo muž. Vzorek respondentů pochází z Brna a třech vybraných obcích, kde se nachází lidé povolání, vzdělání a sociodemografických podmínek. Návratnost dotazníku byla stoprocentní, vyhodnocovala jsem tedy 60 dotazníků. Ve městě bylo vyhodnoceno 25 dotazníků. V obci jedna 12 dotazníků. V obci dvě bylo vyhodnoceno 12 dotazníků a v obci 3 jedenáct dotazníků. Vzhledem k špatným zkušenostem seniorů s cizími lidmi je těžké získat si důvěru seniory pro vyplnění dotazníku. Každý dotazník vyplňoval jeden respondent. Z tohoto důvodu je tento názor buď velmi přesný, nebo naopak zkreslený mnoha faktory (např. neobjektivnosti respondenta, zdravotním stavem atd.) Hlavním účelem průzkumu bylo zmapovat celkovou situaci a tendenci v oblasti vzdělávání seniorů na venkově a poukázat na rozdíl mezi možností vzdělávání seniorů ve městě a na venkově.

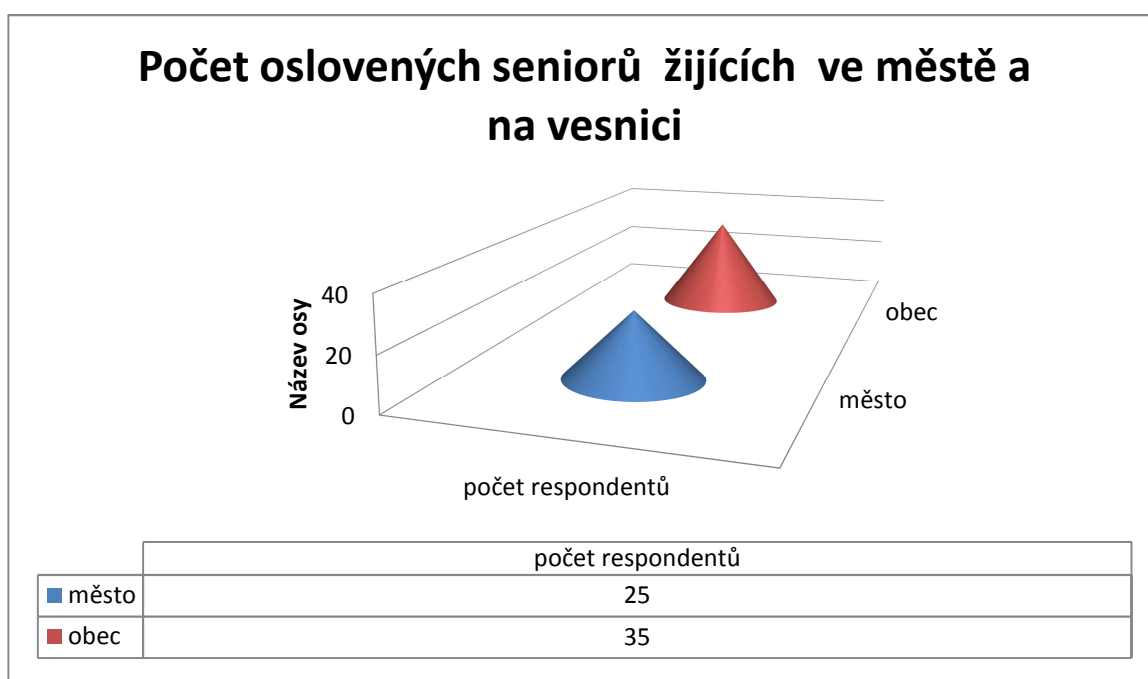
5.3 METODA ZKOUMÁNÍ

Na základě stanového cíle, jsem zvolila kvantitativní výzkum. Analýza je prováděna na kumulovaných datech o 60 jedincích (seniorech). Kvantitativní výzkum má za cíl mj. testovat hypotézy o skupinách. K průzkumu bylo vybráno 60 respondentů. Byl použit dotazník vlastní konstrukce, zpracovaný na počítači. Dotazníky slouží k zjišťování informací v populaci jako celku nebo i v nějaké

menší skupině osob. Na jejich základě dochází k vyhodnocování určitých skutečností (názorů, postojů, preferencí) a orientaci dalších kroků. Dotazník byl anonymní. Dotazník obsahuje vstupní část, vlastní otázky a poděkování respondentům. Dotazník se skládá jen z uzavřených otázek.

5.4 ZÍSKANÁ DATA A JEJICH INTERPRETACE

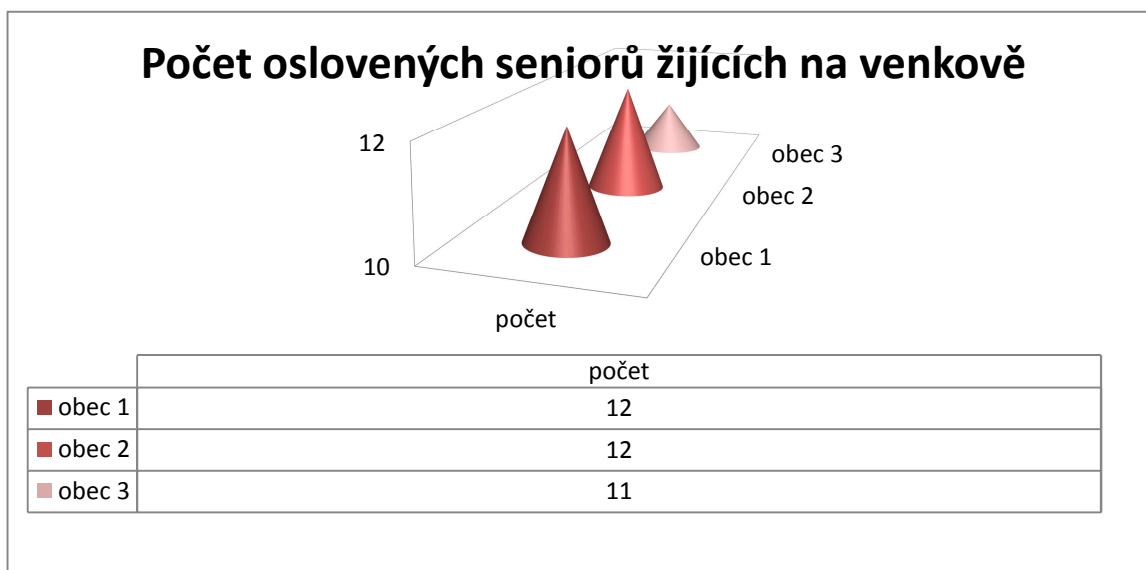
Graf č. 1 Počet seniorů žijících ve městě a ve vybraných obcích

Zdroj: (vlastní, 2015)

Z celkového počtu respondentů 60 (100%) žije 25 (41,66%) osob ve městě a 35 (58,33%) osob na vesnici. Zvolila jsem různorodou skupinu z důvodu, že se v diplomové práci zaměřuji na porovnání seniorů žijících na vesnici a ve městě.

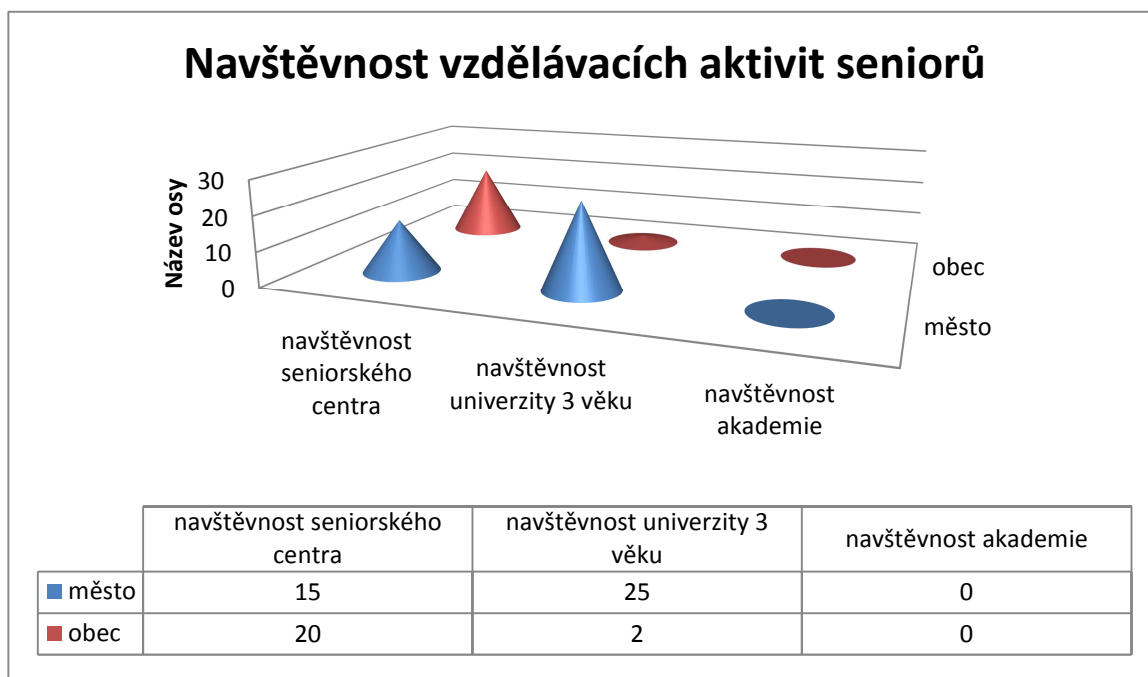
Graf č. 2 Počet oslovených seniorů žijících na venkově

Zdroj: (vlastní , 2015)

V rámci mé diplomové práce jsem vybrala tři vybrané obce v České republice, kde v obci jedna jsem oslovila 12 seniorů. V obci 2 jsem oslovila 12 seniorů. V obci tři jsem oslovila 11 seniorů.

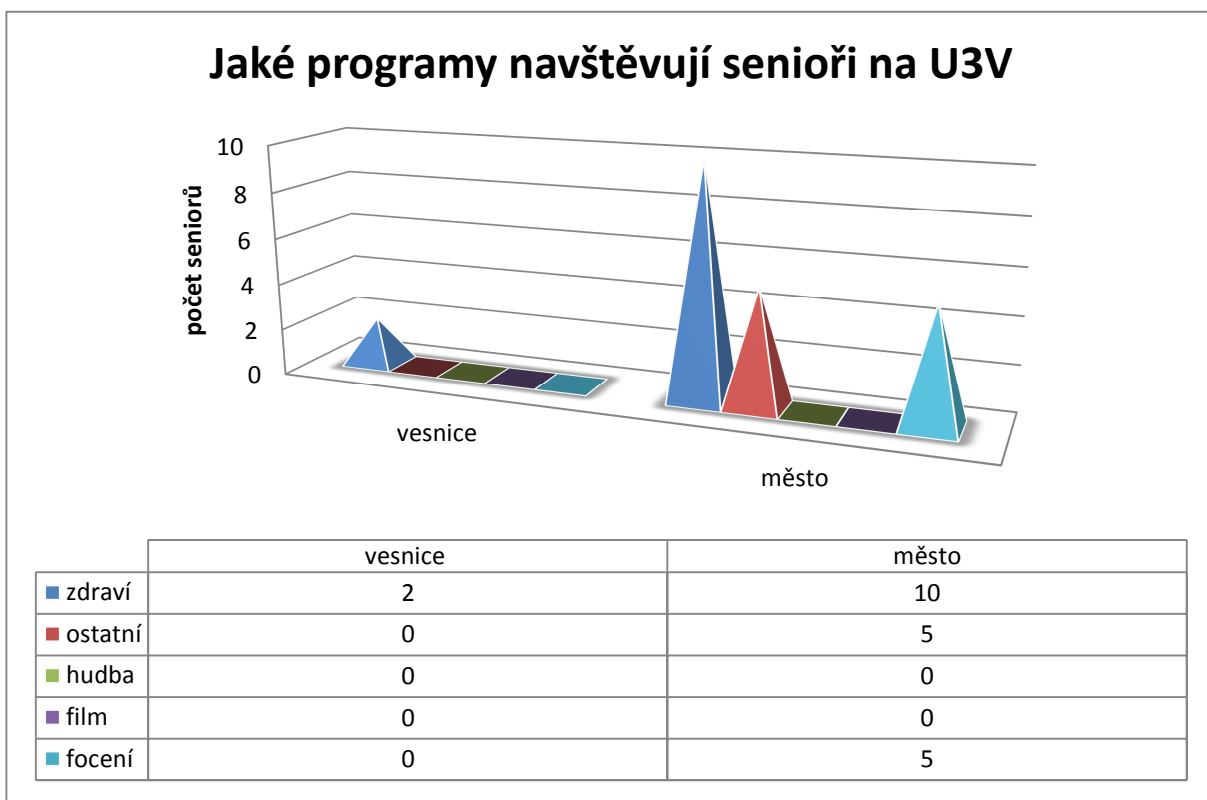
Graf č.3 Návštěvnost vzdělávacích aktivit seniorů

Zdroj: (vlastní, 2015)

Návštěvnost vzdělávacích aktivit seniorů se ve městě a na vesnici liší. Ve městě navštěvuje 15 (25%) respondentů seniorského centra, v obci navštěvuje 20 (33,33%) respondentů seniorská centra. 25 (41,66%) respondentů z města navštěvuje univerzitu třetího věku, v obci univerzitu navštěvují dva respondenti. Vzhledem k tomu, že vzdálenost univerzit třetího věku pro seniory na venkově je velká, mohlo by to být faktorem, který působí na navštěvované univerzity třetího věku seniorů z venkova. Dále by byl další faktor možnost omezení řidičské způsobilost, vzhledem k zdravotnímu stavu. Prohlídku u lékaře, na které řidič vyjádření získá, je nutno poprvé absolvovat již v 60 letech, poté v 65, 68 a dále v dvouletých intervalech. Tento faktor by mohl stěžít možnost se na vzdělávací aktivity dostavit. Návštěvnost respondentů akademie je v obou případech nulová.

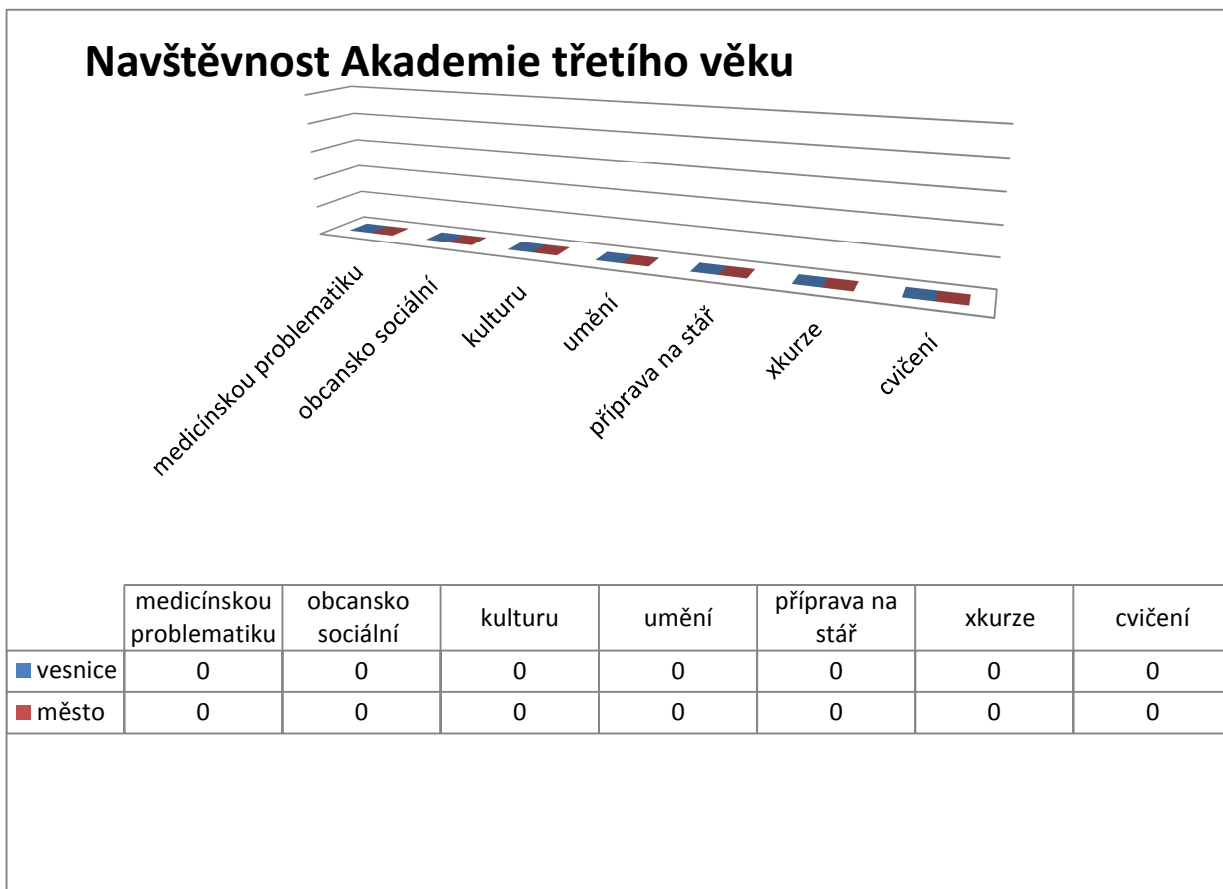
Graf č. 4 Programy, které navštěvují senioři na UV3

Zdroj: (vlastní ,2015)

Z grafu vyplývá, že na univerzitě třetího věku senioři nejčastěji se vzdělávají v oblasti zdraví, což také odpovídá tělesným změnám, které věkem přicházejí. Pro respondenti z města z grafu vyplývá, že pět seniorů se vzdělává v oblasti focení, dalo by se předpokládat, že je to z technologického rozvoje v oblasti fotografování. 5 (8.33%) respondentů z města se vzdělává v ostatních oblastech. Dále 10 (16.66%) respondentů z města se vzdělává v oblasti zdraví. Pro respondenty z vesnic vyplývá, že se dva respondenti vzdělávají v oblasti zdraví.

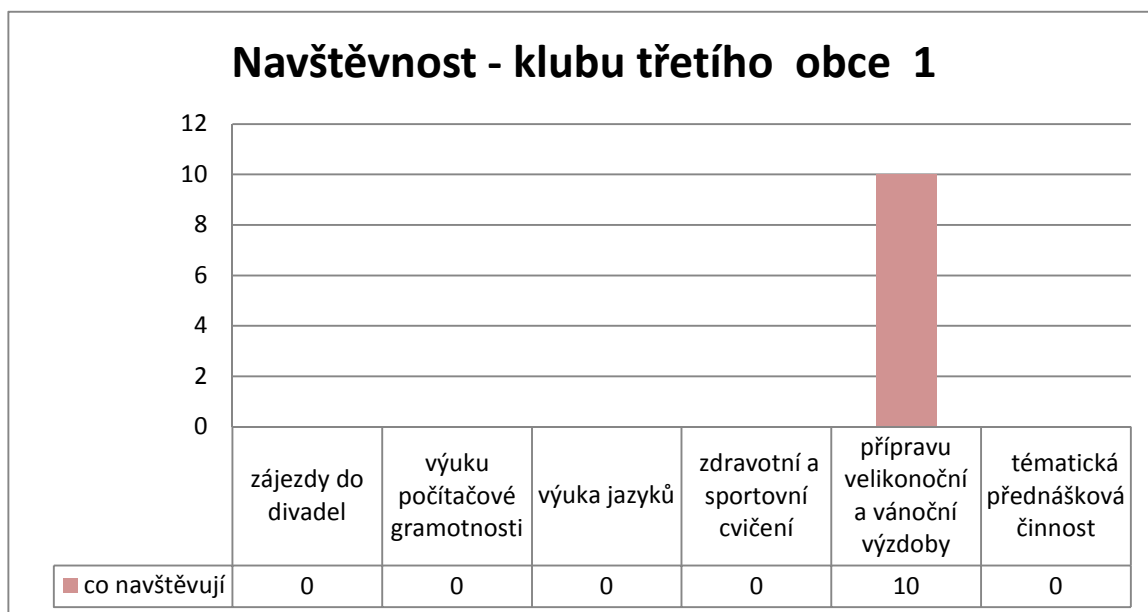
Graf č. 5 Návštěvnost akademie třetího věku

Zdroj: (vlastní ,2015)

Z grafu je vidět, že jak respondenti z vesnic a města se nevzdělávají v oblastech, které nabízí akademie třetího věku. Ze 100% respondentů se vzdělává 0% .

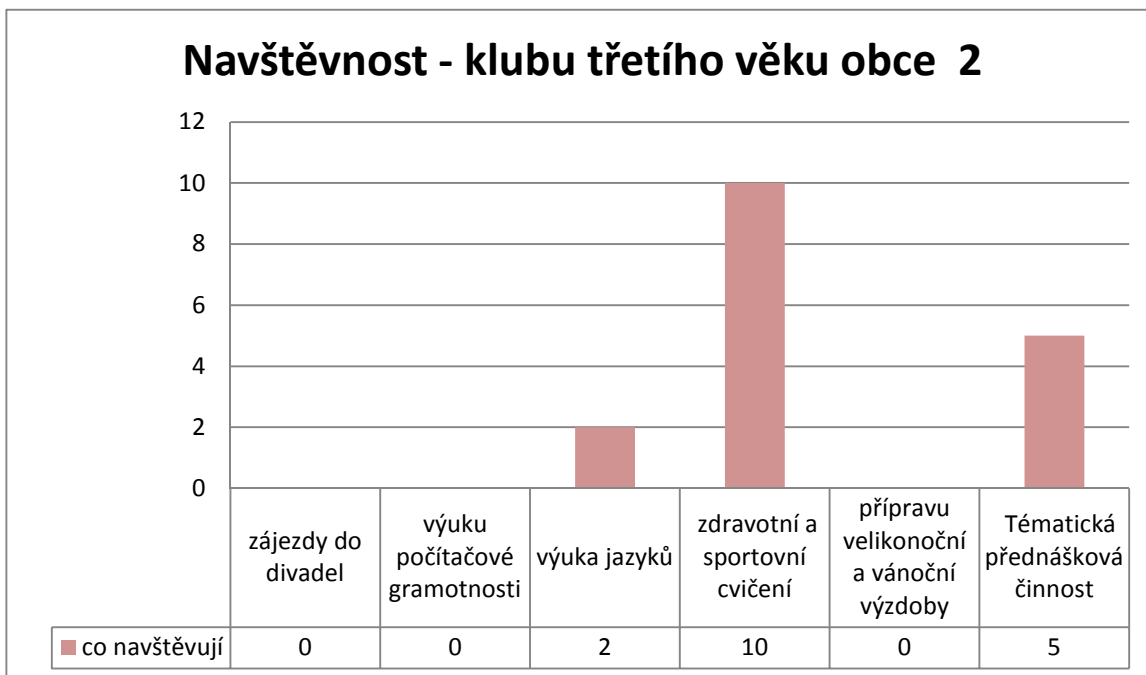
Graf č. 6 Návštěvnost klubu obce 1

Zdroj: (vlastní ,2015)

Obec 1 z vybraných aktivit v současné době nabízí přípravu velikonočních a vánočních výzdob, kterých se účastní deset seniorů z obce.

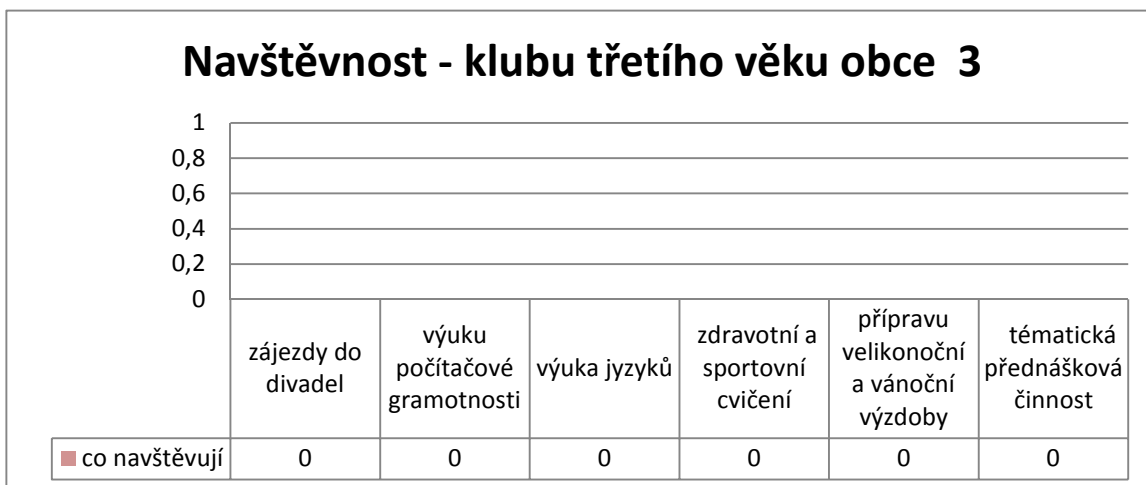
Graf č. 7 Návštěvnost klubu třetího věku obce 2

Zdroj: (vlastní , 2015)

Obec 2 z vybraných aktivit v současné době nabízí výuku jazyků, zdravotní a sportovní cvičení a tematická přednášková činnosti a počítačové kurzy, ale o ně se v současné době neprojevil zájem.

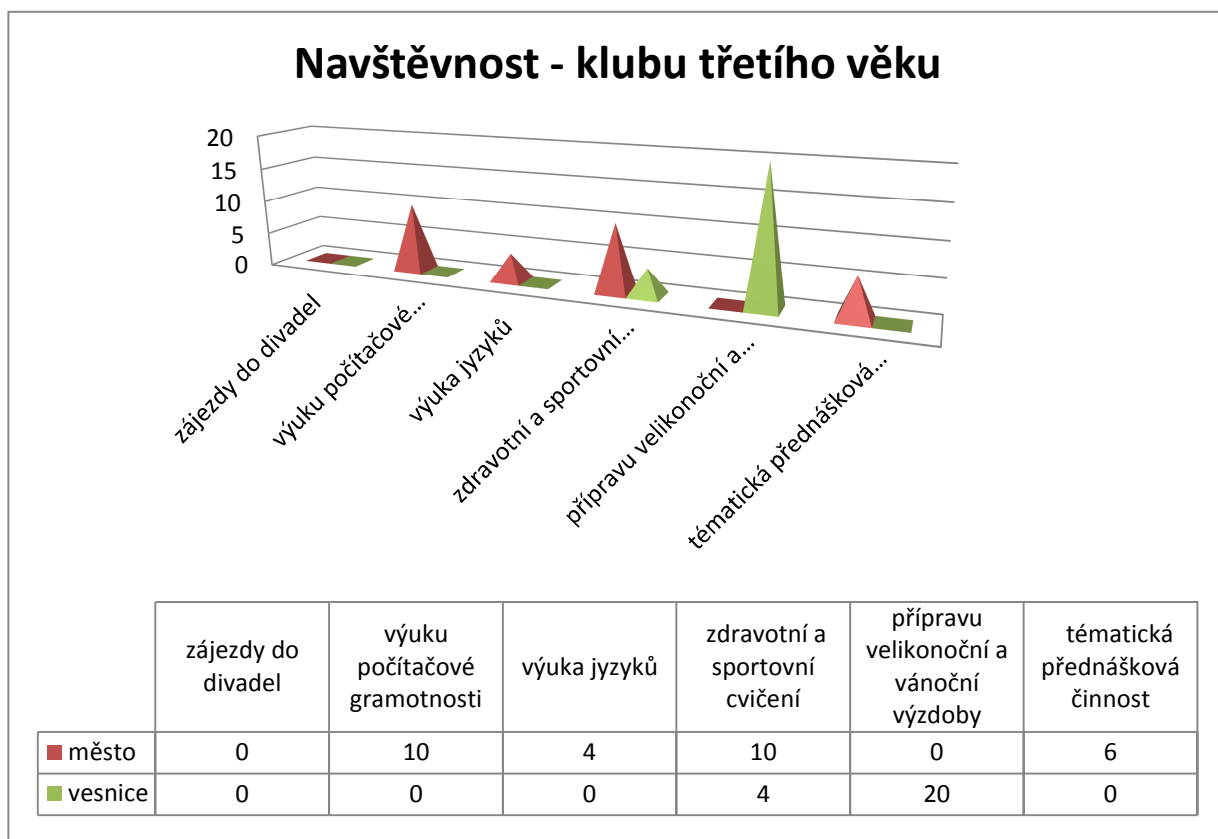
Graf č. 8 Návštěvnost klubu třetího věku obce 3

Zdroj: (vlastní ,2015)

Obec 3 z vybraných aktivit v současné době nenabízí žádnou aktivitu.

Graf č. 9 Návštěvnost klubu třetího věku

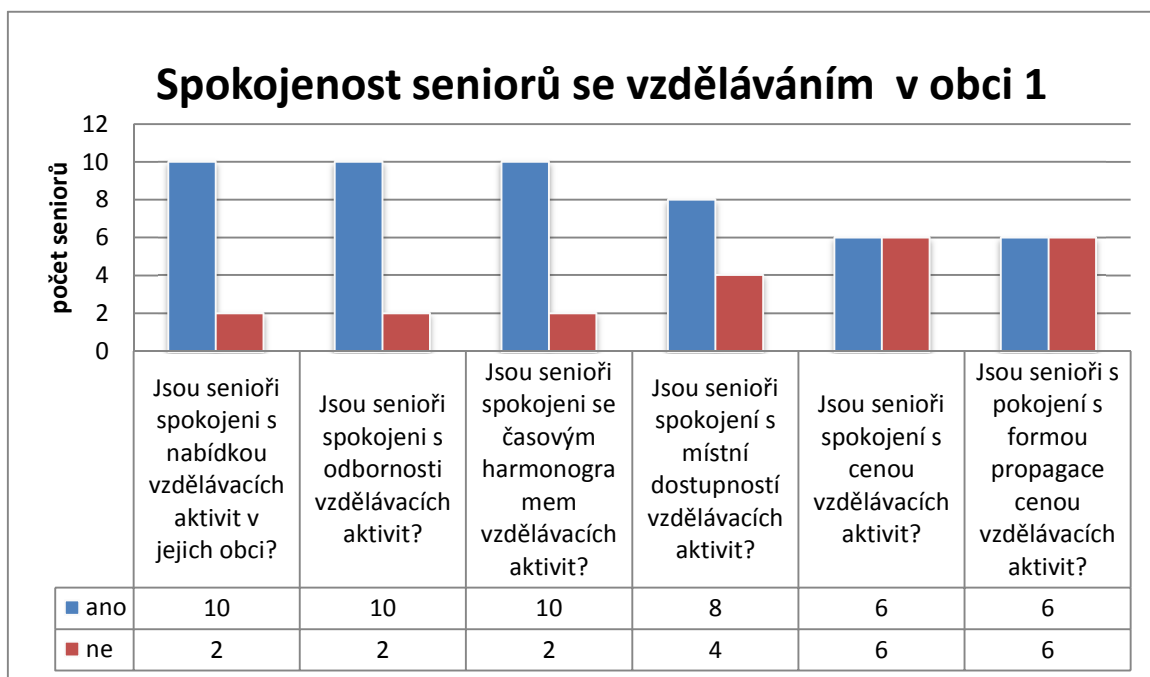

Zdroj: (vlastní , 2015)

Z grafu vyplývá, že z 25 (41,66%) dotazovaných respondentů z města navštěvuje kluby třetího věku, 10 (16,66%) respondentů navštěvuje výuku počítačové gramotnosti, 4 (6,66%) výuka jazyků, 10 (16,66%) respondentů zdravotní a sportovní cvičení a 6 (10%) respondentů navštěvuje tematické přednáškové činnosti.

Z 35 (58,33%) dotazovaných respondentů z vesnic navštěvují 4 (6,66%) zdravotní a sportovní cvičení a 20 (33,33%) se účastní přípravy velikonoční a vánoční výzdoby.

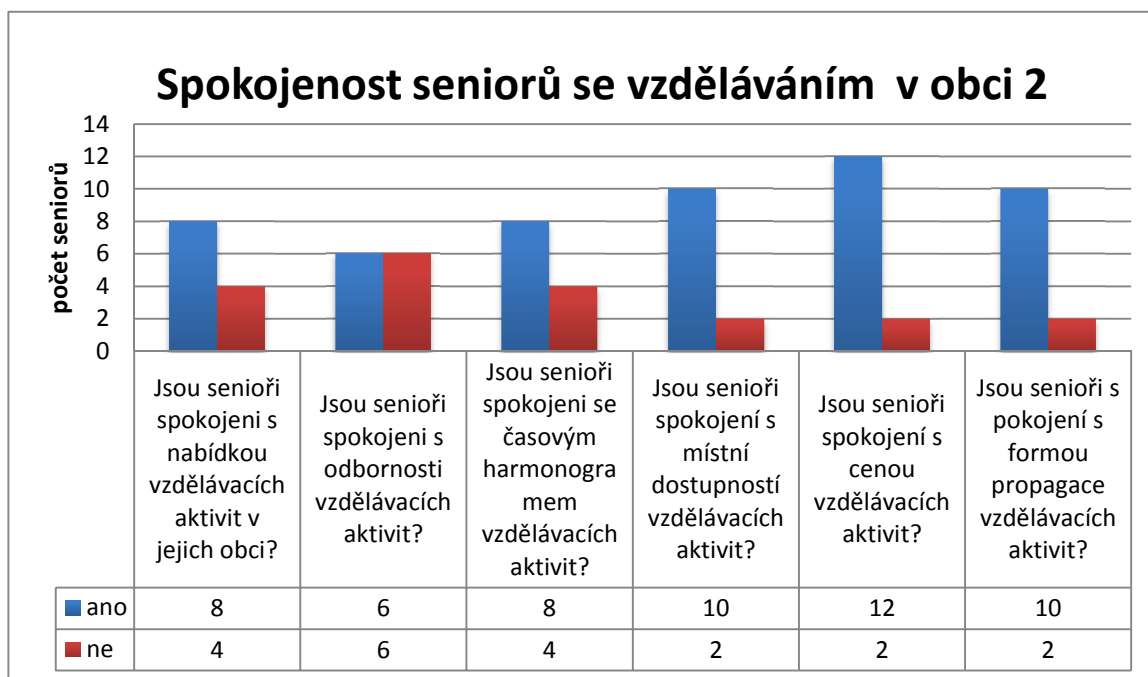
Graf č. 10 Spokojenost seniorů se vzděláváním v obci 1

Zdroj: (vlastní ,2015)

Ve vybrané obci jedna je deset (16,66%) seniorů spokojených s nabídkou vzdělávacích aktivit, když obec nabízí jen jednu aktivitu. Dva (3,33%) respondenti nejsou spokojeni s nabídkou. U spokojenosti s cenou vzdělávacích aktivit odpovědělo 6 (10%) respondentů ano a 6 (10%) respondentů ne, podobně se respondenti rozdělili na dvě skupiny po 6 (10%) u spokojenosti s propagací vzdělávacích aktivit.

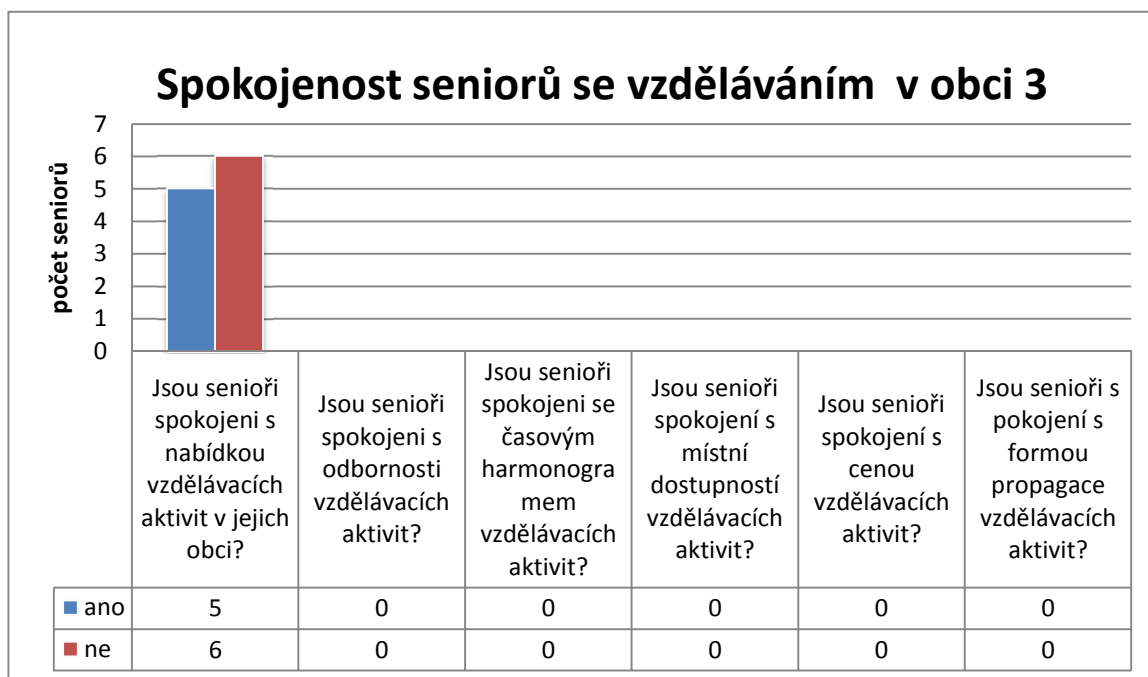
Graf č. 11 Spokojenost seniorů se vzděláváním v obci 2

Zdroj: (vlastní ,2015)

Ve vybrané obci dvě bylo 8 (13,33%) respondentů spokojeno s nabídku vzdělávacích aktivit v jejich obci, ale 4 (6,66%) respondenti ne. Respondenti se v oblasti spokojenosti s odborností kurzů rozdělili na 6 (10%) spokojených a 6 (10%) nespokojených. 8 (13,33%) respondentů je spokojených s časovým harmonogramem vzdělávacích aktivit, 4 (6,66%) respondenti ne.

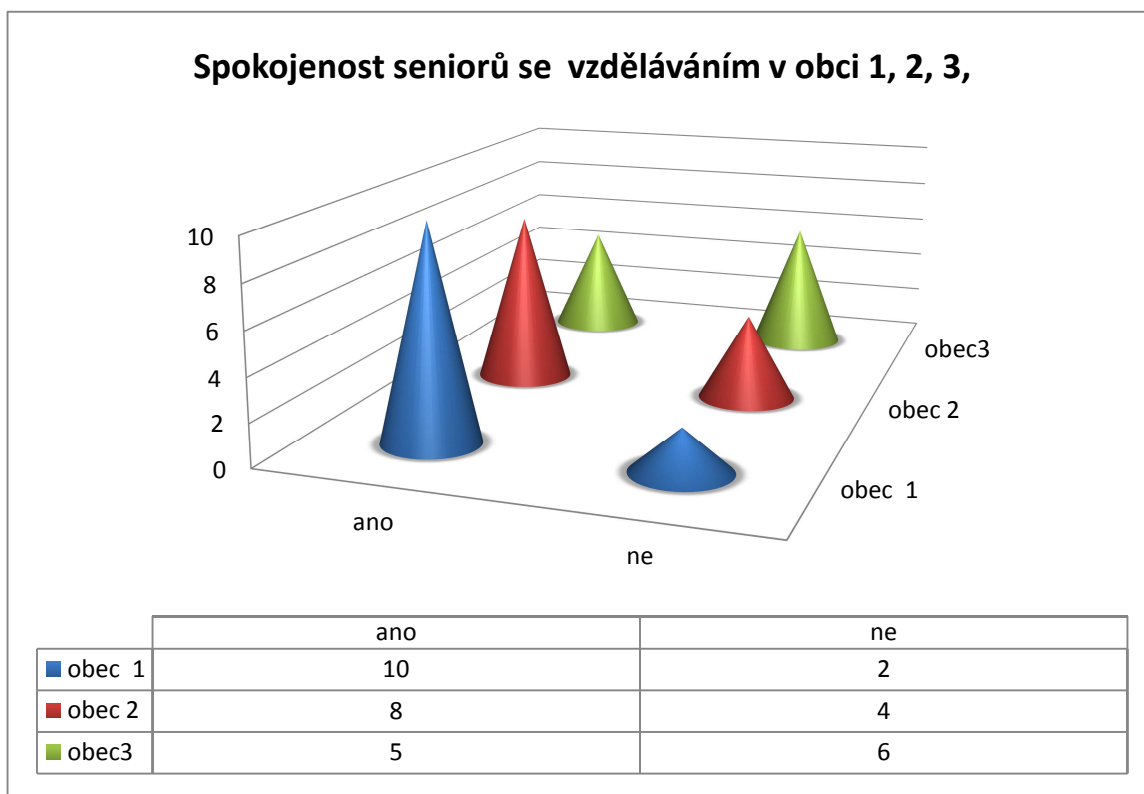
Graf č. 12 Spokojenost seniorů se vzděláváním v obci 3

Zdroj: (vlastní ,2015)

Ve vybrané obci 3 odpovědělo 11 (18,33%) respondentů. Pět (8.33%) z nich jsou spokojeni s nabídkou vzdělávacích aktivit a 6 (10%) ne.

Graf č. 13 Spokojenost seniorů se vzděláváním v obci 1,2,3

Zdroj: (vlastní ,2015)

Na tvrzení Obecní úřad se domnívá, senioři jsou spokojeni se časovým harmonogramem vzdělávacích aktivit obce se odpovědi lišily v obcích. V obci jedna odpovědělo 10 (16,66%) respondentů ano 2 (3,33%) respondenti ne. Ve vybrané druhé obci bylo 8 (13,33%) respondentů pro ano a 4 (6,66%) ne. Ve třetí obci bylo 5 (8.33%) respondentů pro ano a 6 (10%) pro ne.

5.5 DISKUZE

Ve své diplomové práci jsem se zabývala vzdělávacími aktivitami seniorů. Zjišťovala jsem, jakou formu vzdělávání a jaké obory vzdělávání senioři preferují, co je jejich motivací ke vzdělávání a důvody, které jim brání se dále vzdělávat. Rozdíl mezi možností vzdělávání seniorů žijících na vesnici a ve městech. Pro svoji diplomovou práci jsem si stanovila několik cílů a hypotéz, které ověřovala pomocí dotazníku.

Stanovené cíle:

Výzkumná otázka – Jsou senioři spokojeni se vzdělávacími aktivitami na venkově?

H 1: Pokud nejsou senioři spokojeni se vzdělávacími aktivitami na venkově nebudou je navštěvovat.(č. 9,10,11,12,13,14)

H 2: Pokud nejsou senioři spokojeni s časovým harmonogramem vzdělávacích aktivitami na venkově nebudou je navštěvovat (č. 11)

H 3: Pokud nejsou senioři spokojeni s dostupností vzdělávacích aktivitami na venkově nebudou je navštěvovat.(12,13,14)

Dekompozice tématu (rozdělení tématu na jednotlivé složky)Zpřesňující otázky:

Jsou senioři spokojeni s nabídkou vzdělávacích aktivit v jejich obci?

Jsou senioři spokojeni s odborností vzdělávacích aktivit?

Jsou senioři spokojeni se časovým harmonogramem vzdělávacích aktivit?

Jsou senioři spokojeni s místní dostupností vzdělávacích aktivit?

Jsou senioři spokojeni s cenou vzdělávacích aktivit?

Jsou senioři s pokojení s formou propagace cenou vzdělávacích aktivit?

Při hledání literárních zdrojů ke své diplomové práci jsem našla různé zdroje, které se zabývají problematikou vzdělávacích aktivit seniorů. Z dotazníkového šetření, které jsem u respondentů prováděla, jsem zjistila následující výsledky: na dotazníkové šetření odpovídalo 60 seniorů, (tj. 100 %). Respondenti byli senioři žijící ve vybraném městě a třech vybraných obcích.

Na základě provedeného výzkumu vyplývá, že senioři žijící na venkově mají menší možnosti výběru vzdělávacích aktivit, než senioři žijící ve městě.

Nepotvrdila se hypotéza, když je na venkově malá nabídka vzdělávacích aktivit, většina seniorů je spokojena.

5.6 NÁVRHY A DOPORUČENÍ

S přihlédnutím k poznatkům k teoretické a praktické části diplomové práce bych chtěla navrhnout několik doporučení. Za prvé navrhuji, aby byla nabídka vzdělávacích aktivit pro seniory rozšířena, vzhledem k tomu, že ve zkoumané obci nebyly nabízeny žádné aktivity. Aby obec se snažila oslovit i nižší věkové kategorie 45 a výše na témata například příprava na stáří, zdravé stáří, spánek a další.

Dalším doporučením je, aby v rámci počítačových kurzů pro seniory byla možnost, aby senior byl doprovázen členem rodiny nebo blízkou osobou do kurzu, a mohl se s ním účastnit průběhu kurzu.

Dalším doporučením je, aby obecní úřady se podíleli na propagaci vzdělávacích aktivit seniorů ve formě rozdávání letáků, použití rozhlasu, a inzerce vzdělávacích aktivit v obecních novinách.

Problémem v obcích je nedostatek informací o možnostech kurzů na akademii třetího věku a U3V v jejich v blízkém okolí. Proto bych doporučila zahrnout do místních novin a deníků inzerci nabídek kurzů, které pořádají zmíněné organizace.

ZÁVĚR

Senioři, jsou a vždy budou součástí našeho života a musíme se k nim naučit přistupovat s úctou. Musíme jim nabídnout kvalitní příležitosti k jejich seberealizaci, naplnění života a kvalitnímu využití volného času. Právě vzdělávání je ideální prostředek, protože působí pozitivně na zdraví seniorů, na jejich socializaci do společnosti a v neposlední řadě velmi příznivě působí na psychiku seniorů. Pochopitelně všechny formy vzdělávání pro seniory musí být dobře promyšlené, musíme brát v potaz jejich zdravotní stav a nesmíme opomenout psychické rozpoložení jedinců. Jedině tak dosáhneme pozitivních výsledků při práci se seniory. Je potřeba aby stát zlepšit životní podmínky seniorů a lépe využít jejich potenciál, a také aby starší lidé dostali více možností, jak se vzdělávat. Celoživotní vzdělávání by se mělo rozšířit i do menších měst a obcí. V regionech by měly vznikat virtuální univerzity. Senioři by na obecním úřadě mohli sledovat na plátně přes internet přenášenou přednášku a poté by o tématech diskutovali. Také je důležité prosazovat je e-learningové vzdělávání. Mnoho seniorů dnes už ovládá práci s počítačem.

A je zapotřebí aby se stále vzdělávali v počítačové technice. Počítačová gramotnost je velmi dobrým předpokladem do další životní etapy. S její pomocí zůstávají senioři v kontaktu s bývalými spolupracovníky, přáteli a vyhledávají důležité informace. Mohou zůstat ve spojení i v případě dočasné či trvalé mobility. Je potřeba, aby se rozrostla síť poskytovatelů internetových služeb, jež by na seniorskou skupinu pamatovali a nabízeli své produkty buď se slevou, nebo s možnostmi, které běžný uživatel uvítá nebezpečí, která internet skýtá a naučit je bezpečnému používání těchto technologií a v souvislosti s tím rozvinout i poradenská centra. Dalším doporučením je podpora tvorby webových stránek jako například současná webová stránka www.tretivek.cz, která se zabývá zdravím, krásou, vztahy, cestování a inzercí, která je zaměřena pro seniory, aby byli schopni komunikovat se světem a získat informace pro uspokojování bio-psycho sociálních potřeb ze svého domova. Počítačová technika hlavně skype a další komunikační programy, pomáhají seniorům v komunikaci s rodinnými příslušníky, tak se svými vrstevníky, a to vrstevníky, kteří emigrovali a žijí v cizině, a kamarády, kteří se na stará kolena vydali za hranice rodné země, a žijí v cizině, kam si nechávají posílat svou penzi například Německo, Slovensko, Polsko,

ale i do exotických zemí jako je Indonésie, Tanzanie. Důchod do zahraničí vyplácí Česká správa sociálního zabezpečení. Zajímavá literatura je kniha Práce s počítačem pro seniory od autora Lalik Michal, vydaná v roce 2012, která zareagovala na potřeby seniorů, kteří chtěli používat email, facebook pro komunikaci se svou rodinou avšak běžné příručky, je zahltili termíny, kterým nerozuměli a funkcemi, které nepotřebují. Je potřeba, aby se publikovali podobné literatury a byli zaměřeni na podobnou tematiku.

V třetí části neboli empirické části, která je neklíčovější jsem nejdříve popsala cíle průzkumu a představila metodologii průzkumu. Použila jsem kvantitativní výzkum pomocí dotazníku vlastní konstrukce. Dotazník vyplnilo v roce 2014/2015 60 respondentů. Respondenti byli senioři žijící ve vybraném městě a třech vybraných obcích.

Na základě provedeného výzkumu vyplývá, že senioři žijící na venkově mají menší možnosti výběru vzdělávacích aktivit, než senioři žijící ve městě. Nepotvrdila se hypotéza, když je na venkově malá nabídka vzdělávacích aktivit, většina seniorů je spokojena. Závěrem můžeme říct, že pokud chceme rozvíjet znalosti seniorů, je zapotřebí umožnit seniorům žijícím v obci a menších městech, aby takové vzdělávání je zaujalo a umožnilo uchovat si co nejdéle uspokojování svých fyzických, psychických i sociálních potřeb. Vzhledem k tomu, že senior je bytost křehká, je potřeba, aby se ke každému lektor přistupoval k seniorům individuálně a znal historii seniora.

Díky této diplomové práci jsem měla možnost se seznámit se tématem vzdělávání senior a jeho propojení se současným stavem vzdělávání seniorů v ČR. Mou snahou bylo vhodně propojit teoretickou a praktickou část. Po realizaci mého průzkumu bych na závěr doporučila výzkum opakovat s větším výběrovým souborem a výsledky sledovat dlouhodobě a pozorovat jejich vývoj.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 216 s. Andragogika. ISBN 80-86432-23-8.

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 135 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2580-2.

HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 1. vyd. v ČR. Praha: Budka, 1993, 297 s.

MUŽÍK, Jaroslav. *Androdidaktika*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, 146 s. Lidské zdroje. ISBN 80-7357-045-9.

PALÁN, Zdeněk a Tomáš LANGER. *Základy andragogiky*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008, 184 s. ISBN 978-80-86723-58-7.

PLAMÍNEK, Jiří. *Vzdělávání dospělých: průvodce pro lektory, účastníky a zadavatele*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 318 s. ISBN 978-80-247-3235-0.

PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 294 s. ISBN 978-80-247-3960-1.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 203 s. ISBN 80-210-3345-2.

ONDRÁKOVÁ, Jana. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, 168 s. ISBN 978-80-7465-038-3.

FINDSEN, Brian a Marvin FORMOSA. *Lifelong learning in later life: a handbook on older adult learning*. Rotterdam: Sense, 2011, xviii, 218 s. International issues in adult education. ISBN 978-94-6091-649-6.

MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 203 s. ISBN 978-80-210-5029-7.

ŠIPR, Květoslav. *Jak zdravě stárnout*. Vyd. 1. Rosice u Brna: Gloria, 1997, 118 s. ISBN 80-901834-1-7.

Seznam použitých internetových zdrojů

http://www.mpsv.cz/files/clanky/13099/teze_ns.pdf

<http://www.lli.vutbr.cz/vzdelavani-senioru>

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1_Počet seniorů žijících ve městě a ve vybraných obcích.....	60
Graf č. 2 Počet oslovených seniorů žijících na venkově	61
Graf č. 3 Návštěvnost vzdělávacích aktivit seniorů.....	62
Graf č. 4 Programy, které navštěvují senioři na UV3.....	63
Graf č. 5 Návštěvnost akademie třetího věku	64
Graf č. 6 Návštěvnost klubu obce 1	65
Graf č. 7 Návštěvnost klubu třetího věku obce 2.....	66
Graf č. 8 Návštěvnost klubu třetího věku obce 3.....	66
Graf č. 9 Návštěvnost klubu třetího věku	67
Graf č. 10 Spokojenost seniorů se vzděláváním v obci 1	68
Graf č. 11 Spokojenost seniorů se vzděláváním v obci 2	69
Graf č. 12 Spokojenost seniorů se vzděláváním v obci 3	70
Graf č. 13 Spokojenost seniorů se vzděláváním v obci 1,2,3	71

SEZNAM PŘÍLOH

Dotazník.....I

Příloha: Dotazník

Dobrý den

Jmenuji se Zdeňka Kalin a jsem studentkou 2. ročníku navazujícího magisterského studia na univerzitě Jana Amose Komenského Praha. V závěrečné práci se zabývám problematikou možnosti vzdělávání seniorů. Proto Vás prosím o vyplnění tohoto dotazníku, který je zcela anonymní a bude mi nápomocen pouze ke studijním účelům. Prosím, vyberte pouze jednu odpověď, pokud nebude u otázky uvedeno jinak.

Děkuji za Váš čas při vyplňování dotazníku

Zdeňka Kalin

Dotazník:

1. Kde žijete?

- Vesnici
- Městě

2. V které obci žijete?

- V obci jedna
- V obci dvě
- V obci tři

3. Navštěvujete seniorské centrum?

- Ano
- Ne

4. Navštěvujete univerzitu třetího věku?"

- Ano
- Ne

5. Navštěvujete akademii?

- Ano
- Ne

6. Jaké programy navštěvujete na U3V ?

- Zdravotní
- Hudební
- Focení
- Filmové
- Ostatní

7. Jaké programy navštěvujete na Akademii třetího věku?

- Medicinské
- Občansko sociální
- Kulturní
- Umění
- Příprava na stáří
- Exkurze
- Cvičení

8. Jaké programy navštěvujete v klubech třetího věku?

- Zájezdy do divadel
- Výuka počítačová
- Výuka jazyku
- Zdravotní a sportovní
- Příprava vánoc a velikonoc
- Tematické přednášky

9. Jsou senioři spokojeni s nabídkou vzdělávacích aktivit v jejich obci?

- Ano
- Ne

10. Jsou senioři spokojeni s odborností vzdělávacích aktivit?

- Ano
- Ne

11. Jsou senioři spokojeni se časovým harmonogramem vzdělávacích aktivit?

- Ano
- Ne

12. Jsou senioři spokojeni s místní dostupností vzdělávacích aktivit?

- Ano
- Ne

13. Jsou senioři spokojeni s cenou vzdělávacích aktivit?

- Ano
- Ne

14. Jsou senioři s pokojení s formou propagace cenou vzdělávacích aktivit?

- Ano
- Ne

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Zdeňka Kalin

Obor: Speciální pedagogika-učitelství (Mgr.)

Forma studia: Kombinované studium

Název práce: Vzdělávání seniorů ve společnosti

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 64

Celkový počet stran příloh: 3

Počet titulů českých použitých zdrojů: 13

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 2

Vedoucí práce: Mgr. Martina Karkošová, Ph.D.